ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

ياغاچ ئات

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

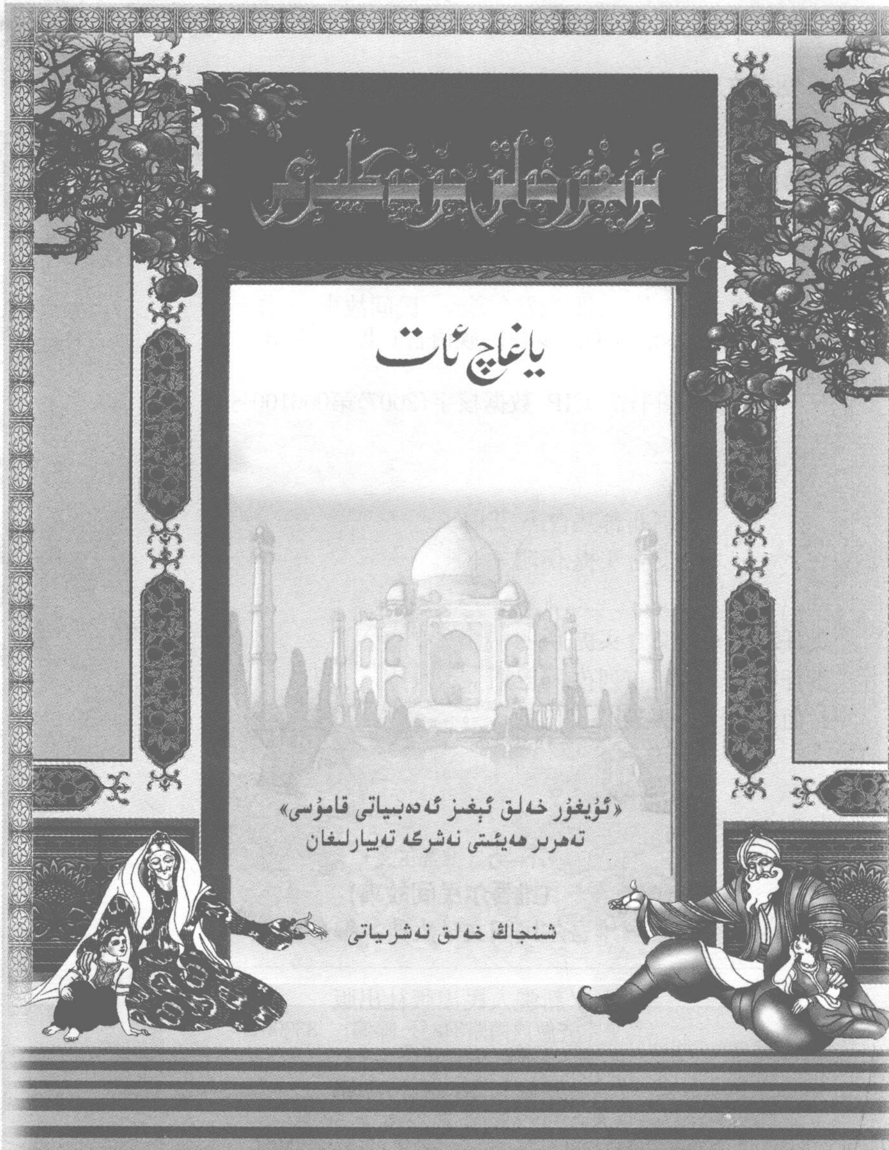

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

ياغاچ ئات

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۈرۈمچى 2007 -يىلى

图书在版编目(CIP)数据

木马：维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编．－乌鲁木齐：新疆人民出版社，2007.1
（维吾尔民间故事）
ISBN978－7－228－10807－7

Ⅰ.木… Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族 － 民间故事 － 作品集－中国 － 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第006100号

策　　划：阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑：艾合买提.伊明
责任校对：阿布列孜.阿巴斯
封面设计：买买提.努比提

木马（维吾尔文）
（维吾尔民间故事）
《维吾尔民间文学大典》编委会编

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐解放南路348号 邮编： 830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
880×1230毫米 32开本 2.5印张
2007年1月第1版 2007年1月第1次印刷
印数：1-5000

ISBN 978－7－228－10807－7 定价：4.50元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋا لايىھەلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى
ياغاچ ئات

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
2007 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىلى 1 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىرازى: 1 ــ 5000
ISBN 978-7-228-10807-7
باھاسى: 4.50 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر
55 كىتابچە نەشىردىن چىقتى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چىن تۆمۈر باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئالتۇن كوكۇللۇق بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەنجى باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كېپېك خانىش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	مەرۋان بىلەن تەرسا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ياغاچ ئات	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۇر، توقماق	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چۆچۈرە بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سىرلىق چىراغ	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شاھزادە بىلەن ئالۋاستى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	باتۇر قىز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتانىنىڭ تىجارىتى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	بىلمەس تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	تەلۋە كۇيئوغۇل	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەمەك ھەييار بىلەن مۇختەر ھەييار	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتاننى ئالدىغان تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئادەمىي شەيتان	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	خىزىر نىياز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سېھىرلىك ئالما	(4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۇسكەك پادىشاھ (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى قاينا، چۆگۈن (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئەقىللىق كەنجى قىز (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ھەركىم قىلسا ئۆزىگە (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يالتايغاق بوۋاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۈجمە سايىسى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئەپچىلەم (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئارغىماق ماجىراسى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئىككى باينى ئەپلىگەن مالاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئۆرگىلىۋاي بىلەن چۆرگىلىۋاي (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يەتتە لىڭگىلتاق بىلەن بىر شىڭگىلتاق (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى شىتىلە بىلەن پىتىلە (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى مازاقخور مازاقتا ئۆلەر (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى پادىشاھنىڭ كۈننى ئۇزارتىشى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېشەكنى ئورۇپ خوتۇنىنى قورقۇتۇش (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى موللام ئوغرىنى قانداق تاپتى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى قازان تۇۋى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى شاھ بىلەن شاتۇتى (4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى — 1، 2، 3، 4، 5 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چاقچاقلىرى (ھېسام چاقچاقلىرى) — 1، 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى — 1، 2 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق ئويۇنلىرى — 1، 2، 3 (ھەر بىرى 4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى — 1، 2 (ھەر بىرى 3.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق لاپلىرى (3.50 يۈەن)

(بۇ بىر يۈرۈش 55 كىتابنىڭ ئومۇمىي باھاسى 244.50 يۈەن)

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

مۇندەرىجە

ئادىل پادىشاھ 1
تىرىك ـ تىرىك، كىم ئويغاق 25
ۋاپادار قۇش 35
ياغاچ ئات 39
ھۆرۈن 72

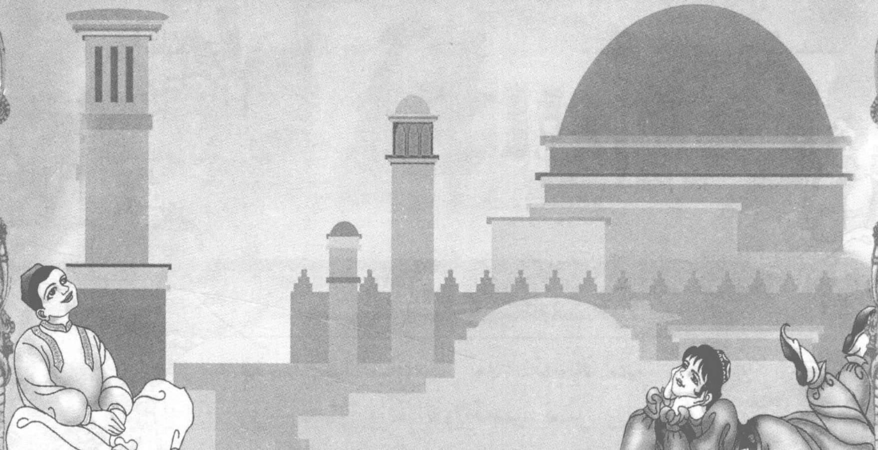

ئادىل پادىشاھ

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۇ-
رۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ بولغانىكەن. ئۇ يۇرتنى ئادىل-
لىق بىلەن سورىغانىكەن. شۇڭا، پۇقرالىرى ناھايىتى
بەختلىك ھەم خۇشال - خۇرام كۈن كەچۈرىدىكەن، پادى-
شاھتىن ھەممە رازى ئىكەن، شۇڭا خەلق پادىشاھقا «ئادىل
پادىشاھ» دەپ نام بەرگەنىكەن. پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئادىللىقى-
غا ھەۋىسى كېلىپ، مەن شۇنداق بىر ئادىل پادىشاھ ئى-
كەنمەن، زادى مېنىڭ ئۈستۈمدىن يامان دەپ شىكايەت قى-
لىدىغانلارمۇ بارمىدۇ؟ دەپ ئويلاپتۇ - دە، كۈنلەرنىڭ بىر
كۈنى پۇقراچە ياسىنىپ، ئاخشىمى شەھەرگە كىرىپ، ئادەملەر
كۆپرەك توپلاشقان يەرلەرگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ گەپ -
سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىشقا باشلاپتۇ، ئەمما پادىشاھنى يامان
دەيدىغان بىرەر گەپ - سۆز ئاڭلىيالماپتۇ. بۇنىڭغا قانائەت-
لەنمىگەن پادىشاھ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ، نۇرغۇن
ئۆيلەرنىڭ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ تىڭشاپ بېقىپتۇ. ئۇ
جايلاردىمۇ پادىشاھ ھېچبىر يامان گەپ - سۆز ئاڭلىماپتۇ.

ئاخىر بىر يالغۇز ئۆينىڭ ئىشىك تۈۋىگە بارسا، دەل شۇ ۋاقىتتا بىر قېرى موماينىڭ: «مەزىننىڭ جېنى چىقسا، پادىشاھ يوقالسا، ۋەزىرنىڭ ئېتى پۇتلىشىپ پۇتى سۇنسا» دەپ خۇداغا نالە قىلىپ يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرھال ئوردىسىغا قاراپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەر بىلەن پادىشاھ ھېلىقى مومايىنى ئوردىسىغا چاقىرتىپ كەپتۇ ۋە ئاخشامقى گەپلىرىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. موماي قورقۇپ، پادىشاھنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، يىغلاپ تۇرۇپ:

— ئۇلۇغ شاھىم، بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىڭىز، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. پادىشاھ:

— تۇر ئورنۇڭدىن، يىغلىما، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتىم، قانداق گەپ - سۆز بولسا ئېيتىۋەرگىن، — دەپ ئىجازەت بېرىپتۇ. موماي كۆز يېشىنى سۈرتۈپ، ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاھقا تەزىم قىلىپ:

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، مەن يالغۇز بىر موماي. مېنىڭ ئېرىم يوق، بالا - چاقامۇ يوق. ئىلگىرى باينىڭ ئۆيىدىن پاختا ئەكىلىپ ئېگىرىپ، شۇنىڭ بەدىلىگە كەلگەن ئازراقلا ئىش ھەققى بىلەن تىرىكچىلىك قىلىپ كەلگەنىدىم، ئەمما ئۆتكەن جۈمە كۈنى مەزىن جۈمەگە ئەزان ئېيتىش بىلەن تەڭ كۈنچىقىش تەرەپتىن قارا ئاتقا مىنگەن بىر ۋەزىر ئېتىنى يۈگۈرتۈپ كېلىپ مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئالدىدا توختىدى، ئېگىرگەن بارلىق يىپىمنى ئېلىۋېلىپ،

مېنى تېپىپ يىقىتىۋېتىپ، كەلگەن تەرەپكە قاراپ ئېتىنى قويۇندەك چاپتۇرۇپ كېتىپ قالدى. ھەرقانچە يالۋۇرساممۇ: «پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى» دېدى. باي يىپنى دەپ كەلگەنىكەن، ئۇنىڭغا يۇقىرىقى بولغان ۋەقەنى ئېيتسام ئىشەنمەستىن ئۇرۇپ، ئۆيۈمدىكى بىرمۇنچە نەرسىلىرىمنى ئەكەتتى. بۇ ھەپتە يىپ ئېگىرىش ئۈچۈن باشقا بىر باينىڭ ئۆيىدىن پاختا ئەكەلسەم، تۈنۈگۈن دەل يەنە مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇغان مەزگىلدە ھېلىقى قارا ئاتقا مىنگەن ۋەزىر كېلىپ يىپنى ئەكەتتى، ئەمدى بۇ بايغا نېمە دېيىشىمنى بىلمەي يىغلاپ ئولتۇرغانىدىم. بۇ قارا ئاتلىق ۋەزىر باشقا كۈندە

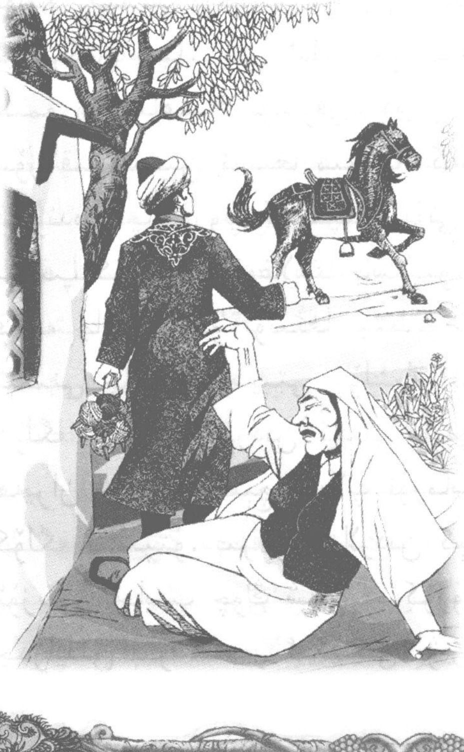

كەلمەيدۇ، پەقەت جۈمە كۈنى مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇشى بىلەنلا يېتىپ كېلىدۇ. شۇڭا: «مەزىنىنىڭ جېنى چىقسا، مېنىڭ يىپىمنى ئەكېلىش ئۈچۈن بۇيرۇق قىلغان پادىشاھ يوقالسا، ۋەزىرنىڭ ئېتى پۇتلىشىپ پۇتى سۇنسا، مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلمەس ئىدى. يىپىمنى

ئەكەتمىسە، مەنمۇ بۇنداق ۋەيران بولماس ئىدىم» دېگەن سۆزلەرنى قىلغانىدىم، ــ دەپ موماي سۆزىنى تۈگىتىپتۇ.

پادىشاھ بۇ ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتەلمەي، كې-لەركى جۈمە كۈنى بۇ ئىشنى تەكشۈرۈپ بېقىشنى ئۆز ۋەزىرىگە بۇيرۇپتۇ.

كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ كەپتۇ. ئەتىگەندە ۋەزىر ئۆزىنىڭ ئەڭ يۈگۈرۈك ئېتىنى مىنىپ، مومايىنىڭ ئۆيىنىڭ قېشى-دىكى بىر كونا ئۆيدە مۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ. دېگەندەك، دەل مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇغان مەزگىلدە، كۈنچىقىش تە-رەپتىن قارا ئاتقا مىنگەن بىرى كەپتۇ - دە، مومايىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ توختاپ، مومايىنى تېپىپ يىقىتىۋېتىپ، ئېگىرگەن يىپلىرىنى ئېلىۋاپتۇ. موماي ھەرقانچە يالۋۇر-سىمۇ «پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى» دەپتۇ - دە، باشقا گەپ - سۆز قىلماستىن ئېتىغا مىنىپ، كەلگەن تەرەپكە قاراپ قۇيۇندەك چاپتۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىر ئېتىغا مىنىپ كەينىدىن قوغلاشقا باشلاپتۇ، لېكىن ئېتىنى ھەر-قانچە چاپتۇرسىمۇ ئۇنىڭغا يېتەلمەپتۇ. ھېلىقى قارا ئاتلىق ئېتىنى چاپتۇرغان پېتى چۆلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆلگە چۈشۈپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىر ھەيران بوپتۇ ۋە ھېچ ئويلاپ تۇرماستىن ئۆزىنى ھېلىقى كۆلگە ئېتىپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن كۆزىنى ئاچسا، ئۆزىنى ئاجايىپ چوڭ شەھەردە كۆرۈپتۇ. بۇ شەھەر شۇنداق چىرايلىق بىر شەھەر ئىكەنكى، ۋەزىر ئۆمرىدە بۇنداق

چىرايلىق شەھەرنى كۆرمىگەنىكەن. شەھەر ئىچى پوتونلەي قىزلار بىلەن تولغان بولۇپ، ھېچبىر ئەر كىشى كۆرۈنمىدى. گۈدەك. شەھەر كوچىلىرى شۇنداق چىرايلىق بېزەلگەنىكى، ئەتراپلىرى تۇرلۇك گۈللەر بىلەن تولغان، ئىمارەتلەرنىڭ ھەممىسى مەرمەردىن ياسالغان، ئۇستىگە ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن، بۇ ئىمارەتلەر خۇددى كۆن نۇرىدەك نۇر چېچىپ تۇرىدىكەن. بۇ جاي سۇ ئاستى پادىشاھلىقى دەپ ئاتىلىدىكەن. بۇ شەھەرنىڭ قىزلىرى ۋەزىرنى كۆرۈشى بىلەنلا ھەيران بولۇپ، دەرھال پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ. بۇ جاينىڭ پادىشاھىمۇ قىز بولۇپ، ئۇنى «قىز پادىشاھ» دەپ ئاتىشىدىكەن.

قىز پادىشاھ ۋەزىرنى ناھايىتى چوڭ ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋېلىپ مېھمان قىپتۇ. ۋەزىر قىز پادىشاھقا ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ھەم بۇ يەرگە نېمە سەۋەب بىلەن كېلىپ قالغانلىقىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ سىرىنى ئېيتىپ بېرىشنى سوراپتۇ، ئەمما قىز پادىشاھ بۇ توغرۇلۇق: «كېيىن بىلىپ قالارسىز» دەپتۇ - دە، باشقا گەپ - سۆز قىلماپتۇ. بىرقانچە كۈنلەر مېھمان بولغاندىن كېيىن، ۋەزىر ئۆزىنىڭ شەھىرىگە قايتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ:

— سىز بۇ جايغا كەلدىڭىز، بىرقانچە كۈن مېھمان بولدىڭىز، ئەمدى بۇ قىزلارنىڭ بىرىنى تاللاڭ. شۇ قىز بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپ بىرگە كېتىڭ، — دەپتۇ. ۋەزىر

بۇنىڭغا ناھايىتى خۇشال بولۇپ ماقۇل كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ كۆزىگە بۇ قىزلار بىر - بىرىدىن چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ، زادى قايسى قىزنى تاللىشنى بىلمەي بېشى قېتىپتۇ. ئاخىر ۋەزىر پادىشاھ قىزنىڭ ئۆزىنى تاللىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ:

— سىز مېنى خالىغان بولسىڭىز، مېنىڭ بىر شەرتىم بار، شۇنى ئورۇندىسىڭىز مەن ئۆمۈرلۈك سىزنىڭ بولىمەن، ئەمما شەرتىمنى ئورۇندىيالمىسىڭىز، ئۆزىڭىزنى نەدىن كەلگەن بولسىڭىز شۇ يەردە كۆرسىز، — دەپتۇ.

ۋەزىر:

— قانداق شەرت بولسا ئېيتىڭ، چوقۇم ئورۇندايمەن، — دەپ ۋەدە بېرىپتۇ.

— مېنىڭ شەرتىم، — دەپتۇ قىز پادىشاھ، — مەن تۈن كېچىسى ناھايىتى قاتتىق ئۇخلايمەن. شۇ بىر كېچىدە مېنى ئۈچ قېتىم ئويغىتالىسىڭىز شەرتىمنى ئورۇندىغان بولىسىز، بولمىسا، شەرتىمنى ئورۇندىيالمىغان بولىسىز.

بۇنى ئاڭلىغان ۋەزىر بۇ ھېچقانچە ئېغىر شەرت ئەمەسكەن، ئۇخلىغان كىشىنى ئويغاتماقمۇ تەسمۇ؟ بىر كېچىدە ئۈچ قېتىم ئەمەس، بىرقانچە قېتىممۇ ئويغىتالايمەنمۇ، دەپ ئويلاپتۇ.

تۈن ئاياغلاشقاندىن كېيىن قىز پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئىككىسى ئايرىم ياسالغان بىر ئۆيدە قاپتۇ. قىز پادىشاھ بېشىنى ياستۇققا قويۇشى بىلەنلا قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ۋەزىر قىز پادىشاھنى ئويغىتىش ئۈچۈن چاقىرىپ بېقىپ-
تۇ، قىچىقلاپتۇ، چىمداپتۇ، قىز پادىشاھ ئويغانماپتۇ. تۈن
تەڭ بوپتۇ، ئۈچ قېتىم تۇرماق بىر قېتىممۇ ئويغىتالماپ-
تۇ. ئاخىر ۋەزىر ھېچ ئىلاج قىلالماي داپ - دۇمباق، كا-
نايلارنى ئەكىرىپ ئۆي ئىچىدە قالايمىقان چېلىشقا باشلاپ-
تۇ، ئۆينىڭ ئىچى ھەر تۈرلۈك ئاۋازلارغا تولۇپ، قۇلاقنى
پاڭ قىلىۋېتەي دەپتۇ، ئەمما قىز پادىشاھ مىدىر قىلماپتۇ.
ۋەزىر قىز پادىشاھنىڭ قۇلاق تۈۋىگە كېلىپ ۋارقىراپمۇ
بېقىپتۇ، ئاخىر پۈت - قوللىرىغا يىڭنە سانجىپتۇ. بۇ
ۋاقىتتا تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلاپتۇ. ۋەزىر كېچىچە ھېرىپ
كەتكەنلىكتىن ھەم ھېچ ئىلاج قىلىپ قىز پادىشاھنى ئوي-
غىتالمىغانلىقتىن خاپا بولۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ. بىر ۋاقىتلار-
دىن كېيىن ۋەزىر ئورنىدىن تۇرسا، ئۆز ئۆيىدە خوتۇنىنىڭ
قېشىدا ياتقۇدەك. ۋەزىر دەرھال ئادىل پادىشاھنىڭ قېشىغا
بېرىپ، كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر - بىرلەپ سۆز-
لەپ بېرىپتۇ. بۇ گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئادىل پادى-
شاھ ھەيران بولۇپ، كېلەركى جۈمە كۈنى ئۆزى بېرىپ
بارلىق ئىشنى بىلىپ بېقىشقا قارار قىپتۇ.

كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ تاڭ
سەھەر بىلەن كىيىملىرىنى كىيىپ، ئېتىنى مىنىپ مو-
ماينىڭ ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ... ئۇمۇ ھېلىقى قارا ئاتلىق
ۋەزىرنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، ئۆزىنى كۆلگە تاشلاپ-
تۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن كۆزىنى ئاچسا، ۋەزىر ئېيت-

قانغا ئوخشاش بىر چوڭ شەھەردە ئۆزىنى كۆرۈپتۇ. بۇ سۇ ئاستى پادىشاھلىقىدىكى قىزلار ئۇنى دەرھال قىز پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ. قىز پادىشاھ ئادىل پادىشاھنى كۆرۈپ، ناھايىتى مېھرىبانلىق بىلەن قارشى ئاپتۇ ھەمدە ۋەزىرنى مېھمان قىلغاندىنمۇ ئارتۇق مېھمان قىپتۇ. ئادىل پادىشاھ قىز پادىشاھتىن قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ سىرىنى سورىغانىكەن، ئۇنىڭغىمۇ: «كېيىن بىلىپ قالارسىز» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئادىل پادىشاھ قايتىدىغان ۋاقتىدا قىز پادىشاھ ئۇنىڭغىمۇ قىزلاردىن بىرىنى تاللاشنى ئېيىتىپتۇ، ئادىل پادىشاھ قىز پادىشاھنىڭ ئۆزىنى تاللىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ ماقۇل بولۇپ، ئادىل پادىشاھقىمۇ ۋەزىرگە قويغان شەرتنى قويۇپتۇ. ئادىل پادىشاھ بۇنىڭغا ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن توي باشلىنىپ كېتىپتۇ. توي بولۇۋاتقان مەزگىلدە بىر كېنىزەك ئادىل پادىشاھقا يوشۇرۇنچە بىر پارچە خەت بېرىپتۇ. ئادىل پادىشاھ بۇ خەتنى ئوقۇپ كۆرسە: «سىز قىز پادىشاھنى ئويغىتىش ئۈچۈن ۋەزىرگە ئوخشاش قالايمىقان ئىشلارنى قىلماستىن، قىز پادىشاھ ئۇخلاۋاتقان مەزگىلدە ئۈچ قېتىم ھېكايە ئېيتىپ، ھېكايىنىڭ ئاخىرىدا ئۆزىڭىزگە ئۆزىڭىز سوئال قويۇپ، قەستەنگە خاتا جاۋاب بەرسىڭىز، بۇنى ئاڭلاپ ياتقان قىز پادىشاھ جاۋابىڭىزنى تۈزىتىش ئۈچۈن ئويغىنىدۇ» دەپ يېزىلغانىكەن. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. توي ئاخىرلىشىپ،

مەخسۇس ياسالغان ئۆيدە ئادىل پادىشاھ بىلەن قىز پادىشاھ قاپتۇ. قىز پادىشاھ ياستۇققا بېشىنى قويۇپلا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئادىل پادىشاھ ھېلىقى كېنىزەكنىڭ خېتىگە بىنائەن ھېكايە ئېيتىپتۇ. ئۇ بىرىنچى ھېكايىسىنى مۇنداق باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر يۇرتتا بىر ياغاچچى، بىر تىككۈچى ھەم بىر ئاخۇن بولغانىكەن. بۇ ئۈچ كىشى بىر كۈنى باشقا بىر يۇرتقا بېرىپ ئوقەت قىلىپ كېلىشنى مەسلىھەتلىشىپ يولغا چىقىپتۇ.

بۇلار يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ. ئاخىر بىر چۆلگە يېتىپ كېلىپتۇ، شۇ جايدا بىر كېچە قونۇپ ئەتىسى ماڭماقچى بوپتۇ، ئەمما بۇ جايدا ياۋايى ھايۋانلار كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، كېچىنى ئۈچى نۆۋەت بىلەن كۆزەت قىلىپ ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. بولۇنغان مەسلىھەتكە مۇۋاپىق بىرىنچى قېتىم ياغاچچى كۆزەتكە چىقىپتۇ. ياغاچچى كۆزەتتە بىرئاز ۋاقىت ئولتۇرغاندىن كېيىن ئەسنەشكە باشلاپتۇ. ئۇ ئۇخلاپ قالماسلىق ئۈچۈن، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئەسۋابلىرىنى ئەكەپتۇ ـ دە، ئەتراپىدا تۇرغان بىكار ياغاچلارنى يونۇپ، ئۇنىڭدىن تازا كېلىشكەن بىر قىزنىڭ ھەيكىلىنى ياساپ، ئاندىن كىرىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئىككىنچى نۆۋەت كۆزەت قىلىش تىككۈچىگە كەپتۇ. تىككۈچى ياغاچچىنىڭ قىلغان ئاجايىپ ئىشىغا ھەيران قاپتۇ ۋە ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ئۇستىلىقىنى كۆرسەتمەك-

چى بولۇپ، بىر قۇر
كىيىم تىكىپ، يا-
غاچ قىزغا كىيدۈرۈپ
قويۇپتۇ. ئەڭ ئا-
خىرقى كۆزەتكە ئا-
خۇنۇم چىقىپتۇ،
قارىسا بىر چىرايلىق
قىز تۇرغان. بۇنى
كۆرگەن ئاخۇنۇم
بىر تۇرۇپ خۇشال
بوپتۇ، بىر تۇرۇپ
قورقۇپتۇ. قىزغا
گەپ قىلسىمۇ، ۋارقىرىسىمۇ جىم تۇرغۇدەك، تاش ئېتىپ-
مۇ جاۋاب ئالالماي، ئاخىر قىزنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. قا-
رىسا چىرايلىق بىر قىزنىڭ ھەيكىلى. ئاخۇنۇم بۇنى ئاۋۋال
كۆزەتتە تۇرغان ئىككى ئۇستامنىڭ قىلغانلىقىنى بىلىپ،
ئۆزىنىڭمۇ قاراپ تۇرغۇسى كەلمەپتۇ. تاھارەت ئېلىپ
بامدات نامىزىنى ئوقۇپ، ئاندىن خۇداغا يىغلاپ مۇشۇ قىز-
غا جان ئاتا قىلىشنى تىلەپتۇ. ئاخۇنۇمنىڭ دۇئاسى ئىجابەت
بولۇپ، قىزغا جان كىرىپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ. ئاڭغىچە
تاڭ يورۇپ، كۇنمۇ چىقىپتۇ. ئۇخلاۋاتقان ئىككى ئۇستام
ئويغىنىپ، چىرايلىق بىر قىزنىڭ تۇرغىنىنى كۆرۈپ ھە-
ۋىسى كەپتۇ ۋە بىر - بىرىدىن قىزغىنىپ يالغۇز ئۆزىنىڭ

قىلىنىۋالغۇسى كەپتۇ، ئەمما بۇ ئۈچ كىشىنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا ئەمگەك سىڭدۈرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تالاش - تارتىش يۈز بېرىپتۇ. ياغاچچى بىرىنچى بولۇپ سۆز باشلاپ:

— بۇ قىز جەزمەن مېنىڭ بولۇشى كېرەك، چۈنكى ئاۋۋال مەن ياغاچتىن قىزنىڭ ھەيكىلىنى ياسىمىغان بولسام، ھېچقايسىڭلارنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن بولاتتى، — دەپتۇ. تىككۈچى:

— مەن سەن ياسىغان ياغاچ ھەيكەلگە كىيىم كىيدۈرۈپ ئادەم سىياقىنى بەردىم، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ قىز مېنىڭ بولۇشى كېرەك، — دەپتۇ. ئاخىردا ئاخۇنۇم سۆزگە تۇرۇپ:

— سىلەرنىڭ قۇرۇق ياغىچىڭلار ھېچ نەرسىگە كېرەككە كەلمەيتتى، چۈنكى ئۇنىڭ جېنى يوق. مەن ئاخۇنلۇق سۈپىتىم بىلەن خۇدادىن تىلەپ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدۈم، شۇڭلاشقا قىزدا ھېچقايسىڭلارنىڭ ھەققى يوق، — دەپتۇ.

ئادىل پادىشاھ بىرىنچى ھېكايىسىنى ئەنە شۇنداق تۈگىتىپتۇ - دە، ئۆز - ئۆزىگە: «ئۇنداق بولسا، بۇ قىز مۇشۇ ئۈچ كىشىنىڭ ئىچىدىن قايسىسىنىڭ بولۇشى كېرەك؟» دەپ سوئال قويۇپتۇ ھەم ئۆزى: «بۇ قىز ئاخۇنۇمنىڭ بولۇشى كېرەك» دەپ توختاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپتۇ - دە، بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ياق، خاتالاشتىڭىز. قىز ياغاچچىنىڭ بولۇشى كې-
رەك، چۈنكى دەسلەپ ئۇ ياسىمىغان بولسا، بۇنىڭغا ھېچ-
قايسىنىڭ ئەقلى يەتمەيتتى، — دەپ تۈزىتىش بېرىپ،
يەنە ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

ئادىل پادىشاھ قىزنى بىرىنچى قېتىم ئويغىتالىغانلى-
قى ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئوبدان
بىر يۆتىلىۋالغاندىن كېيىن ئۆزىنى رۇسلىۋېلىپ، ئىك-
كىنچى ھېكايىسىنى مۇنداق باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر باي كىشى ئۆتكەنىكەن. كۈنلەردىن
بىر كۈنى باي ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئۇزۇن
ئۆتمەي خوتۇنىمۇ ئۆلۈپ قېلىپ، ئۇلارنىڭ ئىككى ئوغلى
يېتىم قاپتۇ. بۇ باللار ئاتا - ئانىسىنىڭ دەردىدە تولا
يىغلاپ، بىزدەك يېتىم باللارغا بۇنداق ئاتا - ئانىمىز يوق
شەھەردە ياشاش لايىق ئەمەس. ئۇنىڭدىن كۆرە، باشقا
شەھەرگە بېرىپ ياشىغىنىمىز ئەۋزەل، دېگەن خىيال بىلەن
مال - دۇنيالىرىنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار كۈن-
لەپ، ئايلاپ مېڭىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاچا يولغا يېتىپ
كېلىپ، ئىككىسى ئىككى تەرەپكە يول ئاپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتۈپتۇ. ئاكىسى چوڭ بىر
شەھەرگە بېرىپ ئورۇنلاشقان بولسىمۇ، ئۇزۇن ئۆتمەي مال -
دۇنيالىرى تۈگەپ، قەلەندەرلىك قىلىپ كۈن كەچۈرۈشكە
باشلاپتۇ. ئەمما، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئېغىرچىلىق
تېخىمۇ كۈچىيىپ، يېرىم ئاچ، يېرىم توق ھالەتكە چۈشۈپ

قالغاندىن كېيىن، نېمە بولسىمۇ بولسۇن، ئۇكامنى ئىزدەپ تېپىشىم كېرەك، دېگەن خىيال بىلەن شەھەردىن ئايرىلىپ ئاۋۋالقى ئاچا يولغا كېلىپ، ئۇكىسى كەتكەن تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بىرقانچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن بىر چوڭ شەھەرگە كەپتۇ. بۇ شەھەردىمۇ قەلەندەرچىلىك بىلەن كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

ئۇكىسى بولسا ئاكىسىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن چوڭ بىر شەھەرگە كېلىپ سودىگەرچىلىك قىلىپ، ياخشى تۇرمۇش ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ، مال - دۇنياسى ئاۋۋالقىدىن بىرقانچە ھەسسە كۆپىيىپتۇ، بالا - چاقىلىقمۇ بوپتۇ. ئۇكىسى بىر كۈنى شەھەردە تاماشا قىلىپ يۈرۈپ، ئاكىسىنىڭ جۇل - جۇل ئەسكى كىيىملەر بىلەن نان تىلەپ، قەلەندەرلىك قىلىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، ئاكىسىنى دەرھال چاقىرىپ تونۇشلۇق بېرىپتۇ. ئىككىسى يىغلاپ، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ئۇكىسى ئاكىسىغا:

— مېنىڭ ئۆيۈم شەھەر تېشىدىكى ئۆستەڭنىڭ بويىدا، سىز تارتىنماي دەرھال مېنىڭ ئۆيۈمگە بېرىڭ. ئۆيدە خوتۇن - بالىلىرىم بار. ئۇلار سىزنى كۆرگەندە، ئۆزىڭىزنىڭ مېنىڭ ئاكام ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتىڭ. مەن ھازىر يېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ - دە، كېتىپ قاپتۇ. ئاكىسى ناھايىتى خۇشال بوپتۇ ۋە ئۇكىسىنىڭ ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇكىسى بولسا ئىشىنى تۈگىتىپ ئۆيىگە كېلىپ خوتۇنىدىن سورىسا، بۇ جايغا باشقا كىشىنىڭ كەلمىگەنلى-

كىنى ئېيتىپتۇ. تاشقىرىغا چىقىپ ئۇنى ھېچ يەردىن ئىز-
دەپ تاپالماي يەنە قايتىپ كەپتۇ - دە، خوتۇنىغا تاماق
تەييارلاشنى بۇيرۇپ، بىرئاز دەم ئېلىش ئۈچۈن ئولتۇرۇپ
قاپتۇ. بۇ مەزگىلدە ئاكىسى كەلگۈدەك بولسا ناھايىتى
چىرايلىق بىر ئىمارەت تۇرغۇدەك. ئۇ مەن بۇ ئەسكى كى-
يىملەر بىلەن ئۇيگە كىرسەم، ئۇكام بولسىغۇ بولدى، ئە-
گەر بولمىسا، باشقا كىشىلەر مېنى ھە، سەن نېمە قىلى-
دىغان ئادەم، ئوغرىمۇ دەپ، ھويلىدىن قوغلاپ چىقارسا
قانداق قىلارمەن؟ ئۇنداق ئىزا تارتىپ يۈرگەندىن ئۆلگىنىم
ياخشى ئەمەسمۇ دەپ، ھويلىنىڭ تېشىدا ئۆزىنى ئۆزى پى-
چاق بىلەن بوغۇزلاپ ئۆلۈۋاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن
ئۇكىسى، ئاكام كەلگەن بولسا كىرەلمەي يۈرمىسۇن دەپ،
تاشقىرىغا چىقىپ قارىسا، دەرۋازا ئالدىدا ئاكىسىنىڭ بېشى
كېسىك ھالدا ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ - دە، ئۆزىنى ئۇنىڭ
ئۈستىگە تاشلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ھەم ئۆز - ئۆزىنى ئە-
يىبلەپ، مەن نېمە ئۈچۈن ئاكامنى شەھەردە كۆرگەن چې-
غىمدىلا ئۆيگە باشلاپ ئەكەلمىدىم ياكى دەرۋازا ئالدىدا
ساقلاپ تۇرمىدىم؟ ئاكام ئۆيۈمگە كىرىشكە خىجالەت بولۇپ
ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرۈۋاپتۇ. ئاكامسىز بۇ دۇنيادا مەنمۇ
ياشىمايمەن دەپ، ئۆزىنىڭ بويىنىنى ئۆزى قىلىچ بىلەن
كېسىۋېتىپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئۇكىسىنىڭ خو-
تۇنى ئېرىنى ئىزدەپ تاشقىرىغا چىقسا، دەرۋازا ئالدىدا
ئىككى كىشىنىڭ بېشى كېسىلگەن ھالدا ياتقۇدەك. ئايال

ئېرىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ھەم كېسىلگەن بۇ باشلارنى تەنگە چاپلاپ قويۇپ، خۇداغا نالە قىلىپ قاتتىق يىغلاپتۇ. ئايالنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ، بۇ ھەر ئىككى بىر تۇغقانغا جان كىرىپ مىدىرلاشقا باشلاپ، ئاخىر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەمما، ئايال باشنى چاپ-لىغان ۋاقىتدا دىققەتسىزلىك بىلەن ئاكىسىنىڭ بېشىنى ئۇكىسىنىڭ تېنىگە، ئۇكىسىنىڭ بېشىنى ئاكىسىنىڭ تې-نىگە چاپلاپ قويغانىكەن. بۇ ئايالنىڭ ئېرى زادى قايسىسى بولۇشى كېرەك؟ دەپ ئادىل پادىشاھ ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويۇپتۇ - دە: «بۇ ئايالنىڭ ئېرى ئۇكىسىنىڭ بېشى چاپلانغان ئاكىسىنىڭ تېنى بولۇشى كېرەك» دەپ جاۋاب بېرىپ، ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ياق، خاتالاشتىڭىز، ئۇنداق قىلسا، ئۇ ئىككىسى بىر تۇغقان بولغانلىقى ئۈچۈن راۋا بولمايدۇ. ئۇ ئايالنىڭ ئېرى ئاكىسىنىڭ بېشى چاپلانغان ئۇكىسىنىڭ تېنى بو-لۇشى كېرەك، — دەپ تۈزىتىش بېرىپتۇ - دە، يەنە بې-شىنى ياستۇققا قويۇپ ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

ئادىل پادىشاھ بولسا قىز پادىشاھنى ئىككىنچى قې-تىممۇ ئويغىتالىغانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كې-تىپتۇ - دە، ئۈچىنچى ھېكايىسىنى باشلاپتۇ:

بۇرۇن بىر پادىشاھ بولغانىكەن، ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ، بۇلار بىر - بىرىگە ناھايىتى ئوخشىشىدىكەن،

يېشىمۇ ئانچە پەرق قىلمايدىكەن، بىر قېتىم كۆرگەن كە-
شى بۇلارنى بىر - بىرىدىن ئاجرىتالماي قالىدىكەن. باتۇر-
لۇقتا ئۇكىسى ئاكىسىدىن ئۆتۈپ كېتىدىكەن. ئۇلار چو-
ڭىيىپ بالاغەتكە يېتىپ قاپتۇ، لېكىن ئۆزلىرىنىڭ يۇرتى
ئىچىدىن بۇ ئىككى ئوغۇلغا لايىق تېپىلماپتۇ. كۆڭلىرىنىڭ
بىرىدە ئىككى يىگىت مەسلىھەتلىشىپ، باشقا يۇرتقا بېرىپ
لايىق تېپىپ كەلمەكچى بوپتۇ، ئەمما ئىككىسى بىللە بار-
ماستىن، ئاۋۋال ئاكىسى بېرىپ كەلگەندىن كېيىن، ئاندىن
ئۇكىسى بېرىشقا قارار قىپتۇ. پادشاھ نۇرغۇن تەييارلىقلار
بىلەن چوڭ ئوغلىنى يولغا سالپتۇ. چوڭ ئوغۇل بىر كۈن-
لۇك يولغا بېرىپ كەينىگە قارىسا، ئۇكىسىنىڭ قىلىچ
ئوينىتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ توختاپ تۇرۇپتۇ.
ئۇكىسى يېتىپ كېلىپ، ئاكىسىغا:

— ئاكا، بىر ئىش ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ. سىزنىڭ قىلى-
چىڭىزنىڭ غىلىپى مەندە قالسۇن، مېنىڭ قىلىچىمنىڭ
غىلىپىنى سىز ئەكېتىڭ. ئەگەردە قايسىمىز خەۋپ - خەتەر-
گە يولۇقساق، قىلىچىمىزنىڭ غىلىپى لىق قانغا تولىدۇ،
ئەنە شۇ ۋاقىتتا بىر - بىرىمىزگە ياردەمگە بارايلى، —
دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئاكىسى ناھايىتى خۇشال بولۇپ،
دەرھال قىلىچىنىڭ غىلىپىنى ئالماشتۇرۇپتۇ. ئۇكىسى
ئاكىسىغا ئاقيول تىلەپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئاكىسى ئۆز
يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئاكىسى چۆل - جەزىرىلەردە بىرقانچە كۈن يول

مېڭىپ، ئاخىر بىر تاغقا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئۇ يەردە بىر چوڭ ئۆڭكۈرنى كۆرۈپتۇ، قارىسا ئۆڭكۈردىن تۈتۈن چىقىۋاتقۇدەك. يىگىت ئۆڭكۈرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆڭكۈر ئىچىدە ناھايىتى چىرايلىق بىر قىز يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. يىگىت ھەيران قېلىپ، قىزدىن:

— بۇ ئۆڭكۈردە نېمە ئىش قىلىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز تېخىمۇ قاتتىق يىغلاشقا باشلاپتۇ. يىگىت قىزغا تەسەللى بېرىپ:

— قانداق سۆزىڭىز بولسا ئېيتىڭ، مەن ئورۇندايـ
مەن، — دەپتۇ. قىز:

— مەن پادىشاھنىڭ ئارزۇلاپ باققان بىر تال قىزى ئىدىم. بىزنىڭ شەھەرگە ھەر يىلى بىر ئاپەت كېلىدۇ، ئۇ بولسىمۇ، مۇشۇ ئۆڭكۈردىكى ئەجدىھاغا ھەر يىلى بىر قىزنى بەرمىسە، پۈتۈن شەھەر خەلقىنى ۋەيران قىلىدۇ. بۇ يىل نۆۋەت ماڭا كەلگىنى ئۈچۈن مېنى ئەجدىھاغا تاشلاپ بېرىشتى. ھازىر ئەجدىھا ئۈچ كۈنلۈك شىكارغا كەتكەن، كېلىدىغان ۋاقتى بولدى، شۇڭا ئۆز ئۆلۈمىمدىن قورقۇپ يىغلاۋاتىمەن، — دەپتۇ. يىگىت:

— ھېچقاچان سىزنى ئەجدىھانىڭ ئالدىغا تاشلاپ بېرىپ كەتمەيمەن. خاتىرجەم بولۇڭ، مەن ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، سىزنى ساق - سالامەت ئاتىڭىزنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىمەن، — دەپ قىزنى خاتىرجەملەندۈرسىمۇ، قىز ئانچە ئىشەنمەي:

— رەھمەت سىزگە، سىز دەرھال قايتىپ كېتىڭ، ھەر ئىككىمىز ھالاك بولمايلى، — دەپتۇ. يىگىت بولسا ئەجدىھانى ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قەسەمياد قىپتۇ ۋە ئەجدىھانىڭ قايسى ۋاقىتتا كېلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. قىز:

— ئەجدىھا كېلىشتىن ئىلگىرى ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ، يامغۇر ياغىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قاتتىق بوران چىقىدۇ. ئۇ شۇ ۋاقىتتا كېلىدۇ، — دەپتۇ. يىگىت:

— ئۇنداق بولسا مەن بىرئاز دەم ئېلىۋالاي، سىز

ئەجدىھا كېلىشتىن ئىلگىرى مېنى ئويغىتىپ قويۇڭ، لېكىن مەن قاتتىق ئۇخلايمەن، شۇڭا مانا بۇ قىلىچنى ئوڭ پۇتۇمغا سانجىڭ، شۇ ۋاقىتتا ئويغىنىمەن، — دەپ ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىشقا باشلاپتۇ. قىز يىگىتنىڭ تاپىلىغىنى بويىچە قىلىچنى ئۇنىڭ پۇتىغا سانجىشقا يۈرىكى چىدىماي، ۋارقىراپ ئويغاتماقچى بوپتۇ، بىراق يىگىتنى ئويغىتالماپتۇ. قاتتىق بوران چىقىشقا باشلاپتۇ. قىز ئىلاج قىلالماي ئاخىر يىگىتنىڭ پۇتىغا قىلىچنى سانجىپتۇ، يىگىت ئويغىنىپ:

— ئەجدىھانىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەنە كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ قىز. يىگىت ئىككى بىسلىق قىلىچنى ئېلىپ ئەجدىھا كەلگەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھا بۇ يىگىتنى كۆرۈپ قاتتىق غەزەپكە كېلىپ ئۇنى دەم تارتقانىكەن، يىگىت ئىككى بىسلىق قىلىچنى توغرا تۇتقان پېتى ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، قۇيرۇقىدىن چىقىپتۇ، ئەجدىھا ئۆلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىز ناھايىتى خۇشال بولۇپ، يىگىتنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. قىزنى كۆرگەن پادىشاھ بىلەن خانىش خۇشاللىقىدىن ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇلار ھوشىغا كېلىپ، يىگىتنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، قىزنى قۇتۇلدۇرغانلىقىنى ئاڭلاپ

ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئالدى بىلەن يىگىتنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپ كۆرۈشۈپتۇ، ئاندىن قىزنى باغرىغا بېسىپتۇ. ئاۋۋال ئۆزى بىلەن كۆرۈشمىگەنلىكىنى كۆرگەن قىز خاپا بولۇپ، ئاتىسىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئاتىسى:

— قىزىم، ئەگەر مۇشۇ يىگىت بولمىسا، بىز سېنى قانداق كۆرەلەيمىز؟! مۇشۇ يىگىت ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، سېنى قۇتۇلدۇردى، شۇڭا يىگىت بىلەن ئاۋۋال كۆرۈشتۇم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قىز بۇنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ يەتتە كېچە - كۈندۈز چوڭ توي - مەرىكە قىلىپ، قىزنى يىگىتكە نىكاھ قىلدۇرۇپ، يىگىتنى ئۆزىگە ۋەزىر قىلىۋاپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپتۇ. بىر كېچىسى يىگىتنىڭ كۆزى تامدىكى بىر سۈرەتكە چۈشۈپتۇ - دە، خوتۇنىدىن:

— بۇ كىمنىڭ قىزى، ئۇ قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ سۈرەتتىكى قىز بىزنىڭ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى يەتتە باشلىق يالماۋۇز موماينىڭ قىزى. ئۇ موماي: «كىمكى مېنى چېلىشىپ يېڭەلىسە، شۇ كىشىگە قىزىمنى بېرىمەن. ئەگەر يېڭەلمىسە، ئۇنى ئىتقا ئايلاندۇرۇۋېتىمەن» دەپ جاكارلىغان. ئەمما، بۇ قىزغا قىزىققان نۇرغۇن پالۋانلار، باتۇرلار بۇ موماي بىلەن چېلىشىپ يېڭەلمىگەن، موماي ئۇلارنى ئىتقا ئايلاندۇرۇۋەتكەن، — دەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان يىگىت دەرھال، ھە، بۇ قىز مېنىڭ ئۇكامنىڭ لايىقى ئىكەن. مەن مومايىنى يېڭىپ، قىزنى ئۇكامغا ئېلىپ بېرىمەن دەپ، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ. ئەتىسى يىگىت خوتۇنغا ھەم ئوردىدىكىلەرگە ئۆزىنىڭ يالغۇز ئۇۋغا چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپ، يالماۋۇز مومايىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن مومايىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن يالماۋۇز موماي:

— ھەي ئادەمزات، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ، جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئەمما، يىگىت پەرۋا قىلماستىن:

— شەرتىڭنى ئورۇنداپ، سەن بىلەن چېلىشىپ، قىزىڭنى ئېلىش ئۈچۈن كەلدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىسى چېلىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇزاققىچە بىر - بىرىنى يېڭەلمەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا موماي بىر ھىيلە ئىشلىتىپ:

— ھەي ئادەمزات، ناھايىتى ئۇسساپ كەتتۇق. بىر سۇ ئىچىۋېلىپ ئاندىن كېيىن چېلىشايلى، — دەپتۇ. يىگىتمۇ ماقۇل كۆرۈپ، كۆلنىڭ بېشىغا بېرىپتۇ. موماي تۇمشۇقىنى سۇغا چۆكۈرۈپ سۇ ئىچكەن بولۇپ تۇرۇپتۇ. يىگىت بولسا سۇنى ناھايىتى كۆپ ئىچكەنلىكتىن، پۈتۈن تېنى بوشىشىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن موماي چېلىشتا يىگىتنى يېڭىۋاپتۇ - دە، ئۇنىڭ ئاستىنى ئىت، ئۈستىنى ئادەم قىياپىتىگە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ.

يىگىتنىڭ ئۆكىسى قىلىچنىڭ غىلىپىغا قارىسا، غىلاپ لىق قانغا تولۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۆكىسى ئاكى- سىنىڭ بىر پالاكەتكە يولۇققانلىقىنى بىلىپ، دەرھال يار- دەمگە مېڭىپتۇ. بىرقانچە كۈن يول مېڭىپ، ئاخىر ئاكى- سىنىڭ تۇرغان شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پا- دىشاھ ئۆزىنىڭ كۈيئوغلى، دەپ بىلىپ ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋاپتۇ. يىگىت بولسا، ئاكام مۇشۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزىنى ئاپتىكەن ـ دە، پادىشاھ مېنى ئاكامغا ئوخشىتىۋا- تىدۇ. ئەمدى ئاكامنى تاپىدىغان بولدۇم، دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئاكىسىنىڭ خوتۇنىمۇ بۇ يىگىتنى ئۆزىنىڭ ئېرى دەپ ئىشىنىپتۇ. بۇ يىگىتنىڭمۇ كۆزى ھېلىقى تامدىكى سۈرەتكە چۈشۈپ، بۇ سۈرەتنىڭ سىرىنى سورىغانىكەن، قىز ئاچچىقلاپ:

— ئۆتكەندە ئېيتىپ بەرگەنىدىمغۇ، — دەپتۇ.

يىگىت:

— ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ، — دەپ يەنە بىر سۆز- لەپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. قىز ئېرىگە سۆزلەپ بەرگەن ئەھۋالنىڭ ھەممىسىنى تولۇقى بىلەن سۆزلەپ بېرىپتۇ. يىگىت، ئۇنداق بولسا ئاكام مۇشۇ قىزنى ماڭا ئېلىپ بې- رىمەن دېگەن نىيەتتە، شۇ مومايىنىڭ ئۆيدە پالاكەتكە يو- لۇققان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئەتىسى سەھەردە ئېتىغا مى- نىپ مومايىنىڭ ئۆيىگە بارسا، ئاكىسى ئاجايىپ بىرنەرسىگە ئايلىنىپ قالغان. بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى غەزەپلىنىپتۇ ۋە

موماي بىلەن چىلىشىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي يىگىت موماينى يېڭىۋاپتۇ ـ دە، ئاكىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشنى سوراپتۇ. موماي دەرھال ماقۇل بولۇپ، ئاكىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىپ، قىزنى يىگىتكە بېرىپتۇ. بۇ ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى موماينىڭ قىزنى ئېلىپ ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردىغا بارغاندا، بۇ ئاكا ـ ئۇكىنى پادىشاھمۇ ئايرىۋالماپتۇ، ھەتتا ئاكىسىنىڭ خوتۇنىمۇ قايسىسى ئۆزىنىڭ ئېرى، قايسىسى ئېرى ئەمەسلىكىنى بىلەلمەي قاپتۇ، — دەپ ئادىل پادىشاھ ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ ـ دە: «بۇ خوتۇن ئۆز ئېرىنى قانداق تونۇۋېلىشى كېرەك؟» دەپ ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قويۇپتۇ ۋە ئۆزىگە: «ئايال ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسىدىن، مېنىڭ ئېرىم قايسىڭلار؟ دەپ سوراپ بىلىۋالسا بولىدۇ» دەپ ھېكايىنى توختىتىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپتۇ ۋە ئورنىدىن قوپۇپ:

— خاتالاشتىڭىز. ئايال كىشىنىڭ ئۇنداق سورىشى مۇمكىن ئەمەس ھەم باشقىلار ئاڭلاپ قالسىمۇ ئۇيات. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئايال ئىككى يەرگە ئورۇن ھازىرلاپ، بىرىگە ئۆزى ئاۋۋال بېرىپ يېتىشى كېرەك. قايسىسى بۇ ئايالنىڭ ئېرى بولسا، شۇ كىشى ئايالنىڭ قويىنىغا كىرىپ ياتىدۇ، — دەپ تۈزىتىپتۇ، ئاندىن مۇنۇ گەپنى قوشۇپ قويۇپتۇ، — سىز مېنىڭ شەرتىمنى تولۇق ئورۇندىدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئۆمۈرلۈك خوتۇنىڭىز بولىمەن.

بۇ ۋاقىتتا ئادىل پادىشاھ قىز پادىشاھتىن قارا ئاتلىق

ۋەزىرنىڭ سىرىنى سوراپتۇ. قىز پادىشاھ:

— مەن سىزنىڭ ئادىل، ھەققانىي ئىكەنلىكىڭىزنى ئەزەلدىن بىلەتتىم، شۇنىڭ ئۈچۈن سىز بىلەن دىدار كۆ-رۈشۈش ئارزۇيۇم بار ئىدى. بۇ ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇ-رۇش ئۈچۈن، مەن ئۆز كىيىنىشىمنى ۋەزىرچە ياساندۇ-رۇپ، يەر ئۈستى خانلىقىغا چىقىپ، ئاشۇ موماينىڭ يىپى-نى ئەكېلىشكە بۇيرۇغان. بۇ ئايالنىڭ دەردىنى ئاڭلاپ سىزنىڭ ئاخىر مۇشۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. ئەمدى ئۇ موماينىڭ يىپىنى ھېچكىم ئوغرىلىمايدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇلارنىڭ ئىككىلىسى يەر ئۈستى خانلىقىغا چىقىپ تېخىمۇ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ ھەم يۇرتنى تېخىمۇ ئادىل، تېخىمۇ ھەققانىي سوراپتۇ، خەلقىمۇ ئۇنىڭدىن رازى بولۇپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن قېرى موماينىڭ يىپىنى-مۇ ھېچكىم ئەكەتمەيدىغان بوپتۇ.

تىرىك-تىرىك ئۇيغاق

بۇرۇنقى زاماندا ئۆتكەن بىر تۆمۈرچىنىڭ قىرىق ئوغ- لى بار ئىكەن. بۇ ئوغۇللارنىڭ چوڭلىرى بازغان سوققۇ- دەك، كىچىكلىرى كۆرۈك باسقۇدەك بوپتۇ. ئارىدىن يەنە ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تۆمۈرچى ئۇستا ئوغۇللىرىنى ئۆيلەپ قويۇش ئارزۇسىنى قىپتۇ. بىر كۈنى ئۇستا ئۆيدە خوتۇنى بىلەن ئولتۇرۇپ: «قىرىق قېتىم توي قىلغۇدەك ماجالىمىز يوق، بىرلا قېتىم توي قىلايلى. قى- رىقىنغا قىرىق يەردىن قىز ئېلىپ بەرسەك، قىرىق كېلىن يېتىشمايدۇ، شۇڭا قىرىق قىزى بار كىشى بىلەن قۇدا بولايلى» دېگەن مەسلىھەتنى قىپتۇ. بۇ مەسلىھەتنى ئوغۇل- لىرىغا ئېيتقانىكەن، ئۇلارمۇ رازى بوپتۇ. دادىسى:

— ئەمىسە، ئوغۇللىرىم، قىرىق قىزى بار كىشىنى تېپىڭلار ! — دەپ ئۇلارنى پاكىز كىيىندۈرۈپ، ئاز - تولا خىراجەت بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئوغۇللار قىرىق قىزى بار ئۆينى ئىزدەپ مېڭىپتۇ - مېڭىپتۇ، مەھەللە ئارىلاپتۇ، شەھەر ئايلىنىپتۇ، لېكىن

تاپالماپتۇ، تاپالمىسىمۇ يەنە ئىزدەپ مېڭىۋېرىپتۇ. بىر كۈ-
نى شەھەرنىڭ چېتىدە كېتىۋېتىپ، ئادەمزات تۇرمايدىغان
دالىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يوغان بىر هويلىنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار:
«ئاشۇ هويلىدىن سوراپ باقايلى، ئىزدىگىنىمىز تېپىلىپ
قالسا ئەجەب ئەمەس» دەپ بېرىپ دەرۋازىنى ئۇرغانىكەن،
چاچلىرى ياخىلىشىپ كەتكەن، ئورۇق، پالكۆز بىر موماي
چىقىپتۇ.

— ئانا، بىز قىرىق ئوغۇل ئىدۇق، قىرىق قىزى بار
كىشىنى ئىزدەپ كەلدۇق، — دەپتۇ ئوغۇللاردىن بىرى.

— ئۆيگە كىرىڭلار، باللىرىم. مانا مېنىڭ قىرىق
قىزىم بار، — دەپتۇ موماي بۇلارنى ئۆيگە باشلاپ.

موماي ئوغۇللاردىن ئۇنى - بۇنى سوراپ، قۇرۇق كەل-
مىگەنلىكىنى بىلىۋاپتۇ - دە، «ئۆز پۇتى بىلەن كەلگەن بۇ
ئامەت»نى قولدىن چىقارماسلىقنىڭ ئامالىنى ئويلاپتۇ، قى-
رىق ئوغۇلغا قىرىق قىزنى بېرىشكە رازى بوپتۇ. ئو-
غۇللار خۇشال بولۇشۇپ، قايتىش ئۈچۈن ئورۇنلىرىدىن
تۇرغاندا موماي كەتكىلى قويماپتۇ.

— قونۇپ قېلىڭلار، باللىرىم، بۈگۈن كېچە مېنىڭ-
كىدە مېھمان بولۇپ، قىزلىرىمنى ئوبدان كۆرۈڭلار، تونۇ-
شۇڭلار! — دەپ قوندۇرۇپ قاپتۇ. سېمىز قويدىن بىرنى
سويۇپ مېھمان قىپتۇ. تاماقتىن كېيىن موماي ئوغۇللار
ئولتۇرغان چوڭ ئۆيگە قىرىق قىزنى باشلاپ كىرىپتۇ.
ئوغۇل - قىزلار ئىككى رەت بولۇپ قاتار ئولتۇرۇشۇپ،

بىر ـ بىرلىرىگە يەر ئاستىدىن قارىشىپتۇ. شۇ چاغدا ئو-غۇللارنىڭ ئارىسىدىكى چېچەن سادىق بەزى قىزلارنىڭ چىرايى قىز بالىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى، بەزىلىرىنىڭ ئې-گەكلىرى كۆكىرىپ تۇرغانلىقىنى، ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشلىرى ئەر كىشىگە ئوخشىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپتۇ.

موماي باللار بىلەن بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن:

— باللىرىم، يول مېڭىپ هارغانسىلەر، ئەمدى ئارام ئېلىپ ئۇخلاڭلار ! — دەپ چىقىپ كېتىپتۇ. موماي ئىشىك تۈۋىگە چىقىپ، قىزلىرىغا:

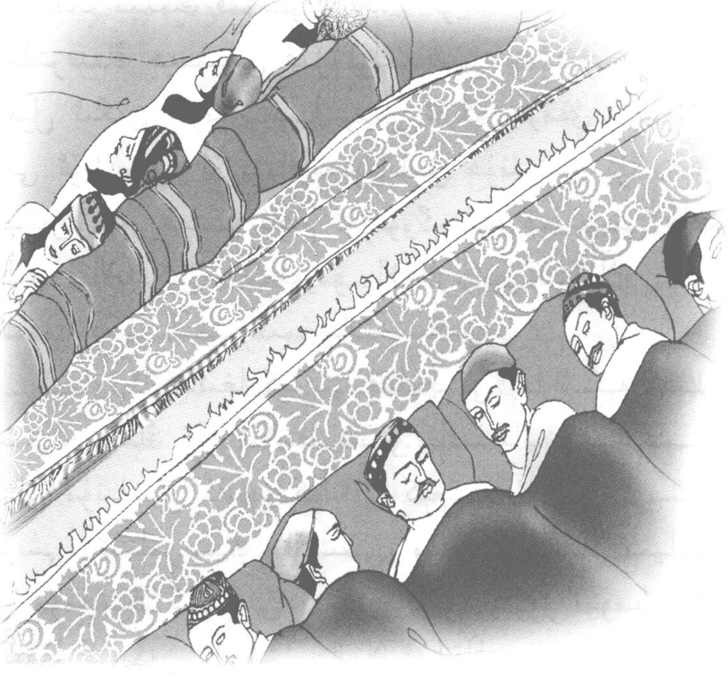

— سىلەر ئاق كىگىزنى يېپىنىپ يېتىڭلار، ئوغۇللارغا قارا كىگىزنى يېپىپ قويۇڭلار ! — دەپتۇ.

بۇ گەپنى باياتىن بېرى ھوشيار بولۇپ يۈرگەن سادىق ئاڭلاپ قاپتۇ. ئۇ ئاق كىگىز بىلەن قارا كىگىزنىڭ سىرىنى ھېچ چۈشىنەلمەپتۇ، ئاخىر بۇ خوتۇن بىر شۇملۇقنى ئويلاۋاتقان بولسا كېرەك دېگەن يەرگە كەپتۇ.

قىزلار ئىككى رەت قىلىپ ئورۇن سېلىپ، ئوغۇللارغا قارا كىگىز يېپىپ قويۇپتۇ، ئۆزلىرى ئاق كىگىز يېپىنىپ يېتىپتۇ.

بۇ ئەسلىدە شۇم نىيەتلىك، ياۋۇز موماي ئىكەن. ئۇنىڭ «مانا مېنىڭ قىزلىرىم» دەپ ئۆيگە باشلاپ كىرگەن باللىرىنىڭ ھەممىسى قىز بولماستىن، تەڭدىن تولىسى ئوغۇل ئىكەن. موماي قىزلىرىنى ئەرگە بەرمەي، ئوغۇللىرىنى ئۆيلىمەي، ئۆزىنىڭ جەددىللىق ھۈنىرىنى ئۆگىتىۋاتقانىكەن. ھەر قېتىم ئادەم ئۆلتۈرگىنىدە قىلىچىنى قانغا مىلەپ يالايدىكەن، «سىلەرمۇ يالاڭلار، يۈرىكىڭلار پۈتۈن بولىدۇ» دەپ باللىرىغىمۇ يالىتىدىكەن.

موماي ئاشخانىغا كىرىپ قىلىچىنى بىلەشكە كىرىشىپتۇ. ئۇنىڭ قان يالاشقا نەپسى تاقىلداپ كېتىپتۇ، بىراق مۇشۇنداق ئامەت كەلگەن كېچىدە ئۆچكىلىرىنىڭ مەرىشى، ئىتلىرىنىڭ ھاۋشىشى، مۈشۈكلىرىنىڭ مياۋلىشى مومايىنىڭ كۆڭلىنى تىنىدۇرماپتۇ. ياۋۇز موماي ئەل ئۇيقۇغا كەتكەن ۋاقىتتا باللار ياتقان ئۆينىڭ ئىشىكى-

گە كېلىپ قىلىچىنى تىرىڭلىتىپ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئۇيغاق؟ — دەپ سوراپتۇ.

سادىق ھودۇقماستىن:

— سەگەك سادىق — مەن ئويغاق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟

— قىرىق ئۆچكەڭ مەرەپ ئۇخلاتمىدى.

موماي بېرىپ قىرىق ئۆچكىسىنى چېپىۋېتىپتۇ، قايتىپ كېلىپ ئاشخانىنىڭ بوسۇغىسىدا كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

سادىق قېرىنداشلىرىنى ئاستا ئويغىتىپ: «مومايىنىڭ پەيلى بۇزۇق، سەگەك ياتايلى !» دەپ شىۋىرلاپ قويۇپتۇ.

موماي يەنە ئىشىك تۈۋىگە كەپتۇ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟

— زېرەك سادىق — مەن ئويغاق.

— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟

— قىرىق ئىتىڭ ھاۋشىپ ئۇخلاتمىدى.

موماي جىلە بولۇپ بېرىپ قىرىق ئىتىنىمۇ چېپىپ تاشلاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوغۇللار تۈگۈلۈككە ئارغامچا سېلىپ، بىر - بىردىن يامىشىپ چىقىشقا باشلاپتۇ. شۇ ئارىلىقتا موماي يەنە ئىشىك تۈۋىدە پەيدا بوپتۇ.

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟

— چېچەن سادىق — مەن ئويغاق.

— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟

— قىرىق مۆشۈكۈك مىياۋلاپ ئۇخلاتمىدى.

موماي ئىچ - ئىچىدىن تىت - تىت بولۇپ، قىرىق مۆشۈكنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆز كۆڭلىدە شۇنداق دەپتۇ: «توختا، سادىق، سېنىڭ چېچەنلىكىڭنىمۇ كۆرەرمەن، سەنمۇ موماڭنىڭ كىملىكىنى بىلەرسەن!...»

ئوغۇللار تۈگۈلۈكتىن چىقىپ - چىقىپ بىرنەچچىسى قاپتۇ، ئۇلار قىزلارنىڭ ئۈستىدىكى ئاق كىگىزنى تۇيدۇرماي يىغىۋېلىپ، قارا كىگىزنى يېپىپ قويۇپتۇ - دە، سادىققا قاراپ:

— يۈر، چىقىپ كېتىمىز، — دەپتۇ. سادىق:

— ئاق كىگىز بىلەن قارا كىگىزدە نېمە سىر باركىن، شۇنى كۆرۈپ چىقىپ كېتەي، — دەپ ئايرىلىپ قاپتۇ. ئۇلار سادىقنىڭ زېرەك ۋە چاققانلىقىغا ئىشىنىپ ماقۇل دەپ چىقىپ كېتىپتۇ، ئەمما ئۆزلىرىنىڭمۇ كۆرگۈسى كېلىپ، تۈگۈلۈكتىن ماراپ يېتىشىپتۇ.

سادىق ئاق كىگىزنىڭ ئىچىگە كىرىپ، يالغاندىن خورەك تارتىشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا موماي بىر دەسسەپ،

ئىككى دەسسەپ يەنە ئىشىك تۈۋىگە كەپتۇ:
— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟
سادىق ئۈندىمەپتۇ. موماي كۆڭلىنى تېخىمۇ خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم سوراپتۇ:
— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟
ئۆيىنىڭ ئىچىدىن خورەكتىن باشقا تاۋۇش چىقمىغاندىن كېيىن موماي ئىشىكنى «غىچ» قىلىپ ئېچىپتۇ - دە، قىلىچىنى پارقىرىتىپ كىرىپتۇ. قارا كىگىز يېپىنغانلارنىڭ بېشىغا بېرىپ، ئۇلارنى جان - جەھلى بىلەن شارتىلدىتىپ چېپىشقا باشلاپتۇ. قىلىچنى ھەر بىر ئۇرۇپ، بىر قېتىم يالاپتۇ. كىگىزنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا قىلىچىنى بار كۈچى بىلەن بىر ئۇرۇپتۇ - دە، قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە خۇشاللىقىدىن مۇنداق دەپتۇ:

قۇتۇلدۇم سەن سادىقتىن،
ئەمدى چىقتىم ھاردۇقتىن.

شۇ چاغدا سادىق ئاق كىگىزدىن بېشىنى چىقىرىپ:

قۇتۇلمىدىڭ سادىقتىن،
چىقالمىدىڭ ھاردۇقتىن.
بار - يوقۇڭدىن ئايرىلدىڭ،
شۇمبۇيىدەك قايرىلدىڭ.

دەپتۇ. موماي بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ يېشىلگەنلىكىنى سېزىپتۇ. ئۆمرىدە مۇنداق يېشىلىپ باقمىغان موماي دەرد ـ ئەلەمگە چىدىيالماستىن، كالىدەك ھۆركىرەپ بىرىپ سا ـ دىققا ئۆزىنى تاشلاپتۇ، سادىقنىڭ بىر قولى بىلەن بىر قۇ ـ لىقىدىن مەھكەم تۇتۇپ ھويلىغا ئاچىقىپ، قوشاق قېتىپ زارلاپتۇ:

قىرىق سەركە ئۆچكەمدىن
ئايرىپ قويغان سادىق تاز.
قىرىق تايغان ئىتىمغا
زامىن بولغان سادىق تاز.

قىرىق مۆمىن مۇشۇكۇمدىن،
ئادا قىلغان سادىق تاز.
قىرىق شاگىرت ـ بالامدىن
جۇدا قىلغان سادىق تاز.

ياۋۇز موماي سادىقتىن كېلىشتۈرۈپ ئۆچىنى ئالماقچى بولۇپ، ئۇنى قازناققا سولاپ قويۇپتۇ. موماي ئەمدى ئۇ ـ چۇمنى قانداق ئالسام بولار دەپ ئويلاۋاتسا، سادىق قازنىاق ـ نىڭ ئىچىدە تۇرۇپ:

— جەددال ئانا، قازناقنىڭ تۆشۈكىدىن پاتىدىغاندەك تۇرىمەن، چىقىپ كەتسەم مەيلىمۇ؟ — دەپتۇ.

موماي «ۋاي جوۋاينىمەك تاز» دەپ، دەرھال قازناقتىن ئاچىقىپتۇ. ئاچىقىپلا تۇلۇمغا سېلىپ تورۇسقا ئېسىپ قويۇپتۇ. ئاندىن قامچا سېپىدەك بىر تاياق بىلەن ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. تاياق سادىقنىڭ جېنىدىن ئۆتۈۋاتقان بولسىمۇ، «ۋايجان» دېسە مومايىنىڭ كۆڭلى خۇش بولىدىغانلىقىنى بىلىپ بىر ھىيلە ئويلاپتۇ ـ دە، قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ. موماي ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھەي تاز، «مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن» دېگەندەك، مەن ئۇرسام، سەن كۈلۈۋاتىسەنغۇ؟

— سېنىڭ ئەخمەقلىقىڭغا كۈلۈۋاتىمەن. مېنىڭ كۈلگىنىم تاياقنىڭ ئۆتمىگىنى، جىم تۇرغىنىم جېنىمدىن ئۆتكىنى. دەردىم چىققۇدەك ئۇرىمەن دېسەڭ، جاڭگالدىن تېۋىلغا كېسىپ كېلىپ شۇنىڭ بىلەن ئۇر، بولمىسا كۈلگىنىم كۈلگەن، — دەپتۇ سادىق.

موماي ئويلاپ، دەرۋەقە تېۋىلغا تايىقى مۆڭكۈگەك ئۆكۈزنى يىكتەك تۈزەيدۇ، دەپتۇ كۆڭلىدە. ئۇ ئىشىكنى مەھكەم قۇلۇپلاپ، كەكىسنى ئېلىپ جاڭگالغا كېتىپتۇ. موماي كەتكەندىن كېيىن، سادىقنىڭ ئەپچىل بىر ئىنىسى قازناقنىڭ تۈڭلۈكىدىن چۈشۈپ تۇلۇمنى يېشىۋېتىپتۇ. بۇ ئىككىسى يەنە تۈڭلۈك بىلەن ھويلىغا چىقىپ، يوغان بىر قاپاقنى ھەرە بىلەن تولدۇرۇپتۇ. چېپىپ تاشلانغان ئۆچكىدىن بىرنى ئەكىرىپ تۇلۇمغا ساپتۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قاپاقنى سېلىپ، تۇلۇمنى ئاۋۋالقىدەك ئېسىپ قويۇپتۇ، ئاندـ

دىن بۇلار ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئەمدى تۇگەنچى گەپنى موماينىڭ ھالىدىن ئاڭلايلى:

موماي تېۋىلغىنى كېسىپ ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ يېتىپ كەپتۇ، ئۆيگە كىرىپ تۇلۇمغا قارىسا ئۆز جايىدا ئېسىقلىق تۇرغان، كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ، ئىشىك ـ تۈڭلۈكنى تاقاپتۇ ـ دە، تۇلۇمنى ۋاقىلدىتىپ ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. تۇلۇمدىن ھېچبىر ئاۋاز چىقمىغاندىن كېيىن، تاياق سادىقىنىڭ جىنىدىن ئۆتمەيۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ، يەنىمۇ بەكرەك ئۇرۇپتۇ. تۇلۇمنىڭ ئىچىدىكى قاپاق سۇنۇپتۇ، تۇلۇم يىرتىلىپتۇ، ھەرىلەر غۇژۇلداپ چىقىپ مومايىنىڭ باش ـ كۆزىنى ۋاژىلدىتىپ چېقىپتۇ. يالماۋۇز موماي داد ـ پەرياد ئوقۇپ ئۆزىنى تۆت تامغا ئۇرۇپتۇ. ھەرىلەر كۆڭلەكنىڭ ياقا ۋە يەڭلىرىدىن كىرىپ پۈتۈن ئەزايىنى چېقىشقا باشلاپتۇ. موماي ھالىدىن كېتىپ لاسىدە يىقىلىپتۇ، بەدەنلىرى كۆپتەك ئىششىپ، نەپسى سىقىلىپتۇ، مىڭ تەسلىكتە جېنى چىقىپ، گۆرگە تىقىلىپتۇ.

ۋاپادار قۇش

بۇرۇن بىر پادىشاھنىڭ تولىمۇ ئەتىۋارلاپ باققان بىر ۋاپادار قۇشى بار ئىكەن. شاھنىڭ دوستلىرى كەلسە: «دوستۇڭ كەلدى» دەپ سايراپ، ئوڭ قانىتىنى قاقىدىكەن، دۈشمىنى كەلسە: «دۈشمىنىڭ كەلدى» دەپ سول قانىتىنى قاقىدىكەن، پادىشاھ ئۇ قۇشنى ئوڭ قولىغا قوندۇرۇپ، يەرگە چۈشۈرمەي كۆتۈرۈپ يۈرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ شۇ ۋاپادار قۇشنى ئېلىپ ئوۋغا چىقىپتۇ. بىرنەچچە كۈن ئوۋ ئوۋلاپ يۈرۈپ، ئاخىر بىر پايانسىز چۆللۈككە كىرىپ قاپتۇ. ئۇلار سۇلىرى تۈگەپ، تەشنالىقتىن ئۆلەر ھالەتكە يېتىپتۇ. پادىشاھ ۋەزىر - ۋۇزرالىرىغا: «بولمىدى، ئەتراپلارغا قاراڭلار، سۇ تېپىڭلار» دەپ ئەمر قىپتۇ. ۋەزىر ھەم نۆكەرلەر ئەتراپتىن سۇ ئىزدەشكە كىرىشىپتۇ، خېلى يەرلەرگىچە سۇ ئىزدەپ بېرىدشىپتۇ، تاپالماپتۇ. ئىككى نۆكەر بىر ئېگىز تاغنىڭ چوققىسىدىن سۈزۈك سۇنىڭ تامچىپ چۈشۈپ تۇرغانلىقىنى

كۆرۈپ قاپتۇ، «ۋاي سۇ تاپتۇق» دەپ خۇشال بولۇپ، بۆ-كىنى ئاسمانغا ئېتىشىپتۇ. ئۆزلىرىنىڭ بۇ خۇشاللىقىنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ: «ئاشۇ سۇدىن باشقىلار ئىچمەي تۇرۇپ، ئالدى بىلەن ماڭا بىر قاچا ئە-كېلىپ بېرىڭلار» دەپتۇ. ۋەزىرلەر «خوپ» دېيىشىپ، تام-چىپ تۇرغان سۇغا قاچا تۇتۇپ تولدۇرۇپ، بىر قاچا سۇنى ئەكەپتۇ. پادىشاھ قاچىنى قولىغا ئېلىپ سۇنى ئىچەي دې-يىشىگە، ھېلىقى قۇش سول قانىتىنى قېقىپ قاچىنى ئۆ-رۈۋېتىپتۇ، سۇ تۆكۈلۈپ كې-تىپتۇ. پادىشاھ قولىدىكى قۇشقا ھومىيىپ قو-يۇپ، ۋەزىرلەر-گە يەنە بىر قا-چا ئەكېلىشنى تاپشۇرۇپتۇ. ۋە-زىرلەر يەنە مىڭ تەستە تولدۇرۇپ بىر قاچا سۇ ئەكېلىپ بې-رىپتۇ. پادىشاھ قاچىنى ئەمدىلا

ئاغزىغا ئېلىپ بېرىشىغا، قۇش يەنە سول قانىتى بىلەن بىرنى ئۇرۇپ سۇنى تۆكۈۋېتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ، لېكىن يەنە: «يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچ. چىقنى يەڭگەن باتۇر» دېگەن ماقالنى ئەسلەپتۇ ـ دە، ئۆ. زىنى تۇتۇۋاپتۇ. ۋەزىرلەرنى ئۈچىنچى قېتىم سۇغا بۇيرۇپ. تۇ. ۋەزىرلەر سۇنى ئەكېلىپ بېرىپتۇ. بۇ قېتىممۇ قۇش يەنە قانىتى بىلەن ئۇرۇپ سۇنى تۆكۈۋېتىپتۇ، پادىشاھنىڭ قولىدىكى قاچا ئېگەرنىڭ بېشىغا تاراڭڭىدە تېگىپ چۇل ـ چۇل بولۇپ كېتىپتۇ، پادىشاھ ئەمدى ئاچچىقىنى زادىلا باسالماي قۇشنى ئېگەرنىڭ بېشىغا بىر ئۇرغانىكەن، قۇش تىن تارتمايلا ئۆلۈپ قاپتۇ. «ئاچچىق ئالدىدا يۈرىدۇ، ئەقىل كەيىندە» دېگەندەك، پادىشاھ قۇشنى ئۆلتۈرۈۋەتكەندىن كې. يىن سەل ئويلىنىپ قاپتۇ ۋە ۋەزىر، نۆكەرلەرگە قاراپ:

— قۇشنىڭ سۇنى تۆكۈۋېتىشىدە بىر سەۋەب باردەك قىلىدۇ. سىلەر بېرىپ مۇشۇ سۇنىڭ مەنبەسىنى تەكشۈرۈپ كېلىڭلار، — دەپتۇ.

— خوپ! — دەپتۇ ۋەزىر. نۆكەرلەر تىك تاغقا يامى. شىپ چىقىپ، ئاخىر سۇ چىقىۋاتقان مەنبەگە يېتىپتۇ، مەنبەنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىپتۇ، قارىسا، تاش ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە بىر ئەجدىھا ياتقان، ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن شۆلگىيى تامچىلاپ ئېقىپ تۇرغۇدەك، لېكىن چۈشۈۋاتقىنى سۇ ئە. مەس، بەلكى زەھەر ئىكەن. ئۇلار دەرھال تاغدىن يېنىپ چۈشۈپ، ئەھۋالنى پادىشاھقا يەتكۈزۈپ:

— ۋاي پادىشاھىئالەم، تاغدىن تامچىپ چۈشكىنى سۇ ئەمەسكەن، بەلكى ئەجدىھانىڭ جاۋغىيىدىن تامغان زەھەر ئىكەن، — دېيىشىپتۇ.

پادىشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىپتۇ، ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ يېتىپتۇ ـ دە:

— قۇش ماڭا ياخشىلىق قىپتىكەن، مەن ئۇنىڭغا يامانلىق قىپتىمەن. ۋاي ئىست، ۋاپادار قۇشۇم، — دەپ، قۇشنىڭ ئۆلۈكىنى قولىغا ئېلىپ ھۆركىرەپ يىغلاپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭ ھەسرىتى زېمىننى بېسىپتۇ. پادىشاھ ئۆمۈر بويى پۇشايمان يەپ ئۆتۈپتۇ.

«ۋاپاغا جاپا» دېگەن سۆز ئەنە شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

ياغاچ ئات

قەدىمكى زاماندا بىر ياغاچچى بىلەن بىر تۆمۈرچى بولغانىكەن. ئۇلار بىر - بىرىنى مەنسىتمەي، دائىم بەس-لىشىدىكەن. بىر كۈنى ئىككىسى مۇشۇ توغرۇلۇق تالى-شىپ قىزىرىشىپ قاپتۇ. ياغاچچى دەپتۇ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم سېنىڭكىدىن ئارتۇق.

تۆمۈرچى دەپتۇ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم سېنىڭكىدىن ئارتۇق.

زادى كىمنىڭ ئارتۇق؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىككىسى بىر كۈن تالاش - تارتىش قىلىپ، ئاخىر پادىشاھنىڭ ئال-دىغا بېرىپتۇ.

— ھە، نېمىگە كەلدىڭلار؟ نېمە جاڭجال بۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ياغاچچى بىلەن تۆمۈرچى ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئۈچۈن تا-كاللىشىپ قالغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن، پادىشاھ بىر-ئاز ئويلىنىۋالغاندەك بولۇپ:

— مەن تېخى سىلەرنىڭ ھۈنەرلىرىڭلارنى كۆرۈپ باقمى-

نىم يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئون كۈننىڭ ئىچىدە سىلەر ماڭا بىرەر ھۈنىرىڭلارنى كۆرسىتىڭلار، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھۈنەرۋەنلەر ئۆز ئۆيلىرىگە قايتىپ، ئۆز ھۈنەرلىرىگە تۇتۇش قىپتۇ. ئۇلار ھېچقاچان ئىشلىتىپ كۆرمىگەن ئۇستىلىقنى كۆرسىتىشكە كىرىشىپتۇ. دەل ئون كۈن توشقاندا، ھەر ئىككىسى ئۆزلىرىنىڭ ياسىغان نەرسىسىنى ئېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

تۆمۈرچى بىر تۆمۈر بېلىق ياساپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، تۆمۈرچىدىن:

— نېمەڭ بۇ؟ نېمىگە كېرىكى بار بۇنىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خوش، پادىشاھىم، بۇ تۆمۈر بېلىقنىڭ خىسلىتى جىق، بۇنىڭغا مىنىپ دەريامۇدەريا، دېڭىزمۇدېڭىز يۈرۈپ ساياھەت قىلغىلى، نۇرغۇن يۇرتلارنى كۆرگىلى بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تۆمۈرچى. پادىشاھ تۆمۈرچىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— ھەي ئەخمەق! بۇنىڭ ئۆزى تۆمۈر تۇرسا، ئۇ سۇغا چۆكۈپ كەتمەمدۇ؟! تېخى ئۇنىڭ ئۈستىگە مىنىپ، يۈك ئارتىپ سۇدا ئويىنىغۇدەكمىش، — دەپ زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ، ئاخىر، — ئەگەر دېگىنىڭدەك بولمىسا، ئۆز گۇناھىڭ ئۆزۈڭگىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شۇنداق، تەقسىر، — دەپتۇ تۆمۈرچى.

پادىشاھ دەرھال يۇزمىڭ تاغار ئاشلىق ئالدۇ-
رۇپ، تۆمۈرچىگە:
— قېنى، ئەمسە مۇشۇ ئاشلىقنى بېلىقىڭغا ئارتىپ،
كارامىتىڭنى كۆرسەت ! — دەپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن تۆمۈرچى تۆمۈر بېلىققا ئاشلىقلارنى
بېسىپتۇ، كېيىن ئۇنى سۇغا سېلىپ، بىر يېرىنى شۇنداق
بىر بۇرىغانىكەن، ھېلىقى تۆمۈر بېلىق سۇ ئۈستىدە تى-
رىك بېلىقتىنمۇ شوخ ۋە تېز ئۈزۈپ يۈرگۈدەك. بۇ كارا-
مەتنى كۆرگەن پادىشاھ ھەيران قېلىپ، خۇشاللىقىدا ئاغزى
قۇلىقىغا يېتىپتۇ، تۆمۈرچىنى ھەدەپ ماختاپتۇ. تۆمۈرچى
كۆلنى بىر ئايلىنىپ سالامەت قايتىپ كەلگەندىن كېيىن،
پادىشاھ خۇشاللىقىدا تۆمۈرچىگە نۇرغۇن ئىنئام بېرىپتۇ.
ياغاچچىنىڭ ياساپ كەلگىنى قاناتلىق بىر ياغاچ ئات
ئىكەن. بۇنىڭ خىسلىتىنى بىلمىگەن پادىشاھ كۆزگە ئىل-
مىغاندەك:
— نېمەڭ بۇ؟ خۇددى ئۇششاق باللار ئوينايدىغان ئو-
يۇنچۇققا ئوخشايدىغۇ، — دەپتۇ. ياغاچچى:
— بۇ ياغاچ ئات، بۇنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى بۇرىسا، دەر-
ھال ئاسمانغا ئۇچىدۇ، سول قۇلىقىنى بۇرىسا، دەرھال
يەرگە چۈشىدۇ، قانچە تېز بۇرىسا، شۇنچە تېز ۋە ئېگىز
ئۇچىدۇ. بۇنى مىنگەن ئادەم خالىغان يېرىگە بارالايدۇ،
بىر كۈن ئىچىدە پۈتۈن دۇنيانى كېزەلەيدۇ، — دەپتۇ.
پادىشاھ بىلەن ياغاچچى ئات توغرۇلۇق سۆزلىشىپ

تۇرغاندا، پادىشاھنىڭ شاھزادىسىمۇ بۇلارنىڭ يېنىدا بار ئىكەن. ياغاچ ئاتنىڭ ئۇچىدىغانلىقى توغرىسىدىكى گەپ شاھزادىنى بەك قىزىقتۇرۇپتۇ، كۆڭلىدە ئۇ، مەن مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ دۇنيانى ئايلىنىپ كۆڭلۈمنى بىر ئېچىپ كەلمەيمۇ، دېگەن ئويغا كەپتۇ ـ دە، دادىسىغا:

— دادا، رۇخسەت قىلسىڭىز، مەن مۇشۇ ياغاچچىنىڭ ئېتىنى بىر سىناپ باقسام، — دەپتۇ.

— ياق، بالام، رۇخسەت قىلالمايمەن، بۇ ئاتنىڭ سىرىنى مەن تېخى بىلمەيمەن. راست ئۇچالامدۇ ياكى ئۇچالامدۇ؟ قوي، بۇنىڭغا چېقىلما ! — دەپتۇ پادىشاھ.

ياغاچچى ئاتنىڭ راست ئۇچالايدىغانلىقىغا پادىشاھنى ئىشەندۈرۈپ:

— يوقسۇ، شاھىم ! راست ئۇچالايدۇ، خەتىرىمۇ يوق. ئوڭ قۇلىقىنى بۇرىسىلا ئۇچۇۋېرىدۇ، — دەپتۇ.

شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ تېخىمۇ قىزىپ كېتىپتۇ، پادىشاھقا يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ. شاھزادە پادىشاھنىڭ ناھايىتى ياخشى كۆرۈپ، ئەركە چوڭ قىلغان بىرلا بالىسى ئىكەن، ئادەتتە ئۇ ئوغلىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بەرمەي قويمايدىكەن. بۇ نۆۋەت بالىسى بۇنداق يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، پادىشاھ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىشقا پېتىنالماي، نائىلاج رۇخسەت بېرىپتۇ.

— بالام، مېنىڭچە بولسىغۇ سەندىن بىردەممۇ ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ، بىردەم كۆرمىسەم تۇرالمايمەن. مۇشۇ يېقىن

ئەتراپتىلا ئۇچۇپ تېز يېنىپ
چۈشكىن، ئانچە يىراققا بارما، ئات-
نىڭ ئۈستىدە سەگەك ئولتۇر! —
دەپ يېنىش - يېنىشلاپ تاپىلاپتۇ
پادىشاھ. شاھزادە خۇشال بولۇپ:
— خوش، دادا! — دەپلا ئات-
قا مىنىپ، ئۇنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى
بۇراپتۇ، ھەش - پەش دېگۈچە ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ.
بىرئازدىن كېيىن شاھزادە يەرگە شۇنداق قارىغۇدەك بولسا،
ھاي - ھاي، تاغلار، سۇلار، دەل - دەرەخلەر، ئۆي - ئى-
مارەتلەر ۋە ئادەملەر... بارلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى
خۇددى جامى جاھاننەمادا تارتىپ كۆرسەتكەندەك، شۇنداق

چىرايلىق ۋە شۇنداق كىچىك كۆرۈنۈپتۇ. بۇ قىزنىڭ چىلىقتا شاھزادە دادىسىنىڭ بايا ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاللىقاچان يادىدىن چىقىرىپ قويۇپتۇ. ئۇچا - ئۇچا بەك ئېگىزگە ئۆرلەپ كېتىپتۇ. قانچە ئېگىز ئۆرلىسە، يەر - زېمىن ۋە پۈتۈن نەرسە شۇنچە كىچىك ۋە چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ! ئاتنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى بۇراۋېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بىر دەمنىڭ ئىچىدە بايىقى تاغلار، سۇلار، دەل - دەرەخلەر ۋە ئادەملەرنىڭ بارلىقى شاھزادىنىڭ كۆزىدىن غايىب بوپتۇ. ئۇچا - ئۇچا شاھزادىنىڭ قورسىقى ئېچىشقا باشلاپتۇ، دەررۇ ئاتنىڭ سول قۇلىقىنى ئاستا - ئاستا بۇراپ پەسلىتىپتۇ. بىر يەرگە بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، باشقا بىر شەھەر كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە ئاستا - ئاستا يەرگە چۈشۈپتۇ. يەرگە چۈشكەندىن كېيىن بىر سارايغا ئورۇنلىشىپتۇ. چوڭ بولۇپ باشقا يۇرتقا چىقىپ باقمىغان بۇ شاھزادە يېڭى شەھەرگە كەلگەندىن كېيىن قىن - قىنىغا پاتماي قاپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەردىلا كوچىنى كۆرۈشكە چىقىپتۇ، ئۇياق - بۇياقنى ئارىلاپ يۈرۈپ، كىرمىگەن ئارقا كوچىلىرى قالماپتۇ. بىر چاغدا بىر تار كوچىدىن چوڭ بىر مەيدانغا چىقىپ قاپتۇ. مەيدانغا قارىسا، خۇددى بازار كۈنى ياكى ھېيت كۈنى يىغىلىشقان ئادەملەردەك شۇنداق جىق ئادەم تۇرغان، بۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسى نېمىدۇر بىرنەرسىنىڭ ئاسماندىن چۈشۈشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك باشلىرى-

نى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ تۇرغۇدەكمىش. بۇنى كۆرگەن شاھزادە ھەيران بولۇپ قاپتۇ ۋە ئۆزىمۇ شۇ كۆپچىلىكنىڭ ئىچىگە قىستىلىپ كىرگەن بويىچە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قاراپتۇ، لېكىن ھېچ نەرسىنىڭ قارىسى كۆرۈن-مەپتۇ. بۇنىڭ تېگىنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇ يېنىدا تۇرغان كىشىلەردىن سوراپتۇ:

— ھەي ئاكىلار، نېمىگە قارىشىپ تۇرىسىلەر؟

ئادەملەرنىڭ ئىچىدىن بىرى ئۇنىڭغا قاراپ:

— بۇ گەپچە سىز بۇ يەرگە يېڭىدىن كەلگەن ئادەم ئوخشايسىز. بىزنىڭ پادىشاھىمىزنىڭ بىر مەلىكىسى بار، ئۇ شۇنداق بىر چىرايلىق قىزكى، ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا دۇنيادىكى پۈتۈن قىزلارنىڭ چىراي-لىقلىقى تەڭ كې-لەلمەيدۇ، ئاي دې-سە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، شۇنداق چىرايلىق بىر مەلىكە. پادى-شاھ ئۇنى ئۆزىنىڭ جېنىدىن ئارتۇق كۆرىدۇ، ئۇنى ھېچقانداق ئىنسۇ-

جىنغا كۆرسەتمەي ساقلايدۇ. ئوردىدا ساقلاشتىن قورقۇپ، تىلسىمات بىلەن ئاسماندا ئالايىتەن بىر ساراي سېلىپ بەرگەن. پادىشاھ ھەر كۈنى مەلىكىنى بىر يوقلاپ چۈشىدۇ. پادىشاھ ھازىر شۇ مەلىكىنى يوقلاش ئۈچۈن ئاسمانغا چىقىپ كەتتى، بىرئازدىن كېيىن قايتىپ چۈشىدۇ، بىز ھەممىمىز پادىشاھنىڭ قايتىپ چۈشۈشىنى كۈتۈپ تۇرىمىز، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ شاھزادە ھەيران بولۇپ:

— ئاسمانغا قانداق ئۆي سالغىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ھېلىقى كىشى:

— پەرىشتىلەر ياساپ بەرگەنمىش، ئۇ يەرگە پادىشاھتىن باشقا ئادەم چىقالمايدۇ، — دەپتۇ.

شاھزادە بۇ كىشىنىڭ سۆزىنى بىر - بىرلەپ ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئۆز كۆڭلىدە نېمىدۇر بىرنەرسىلەرنى پەملىگەندەك بولۇپ، ھېلىقى ئۆزى چۈشكەن سارايغا قايتىپ كېتىپتۇ. ئەل يېتىپ يېرىم كېچە بولغاندا ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ياغاچ ئېتىغا مىنگەن پېتى ئۈچۈپ، بايىقى مەيداننىڭ ئۈدۈلىغا توغرا كېلىدىغان ئاسمان بوشلۇقىنى بىر نەچچە قېتىم ئايلىنىپتۇ. شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، دېگەندەك بىر بوشلۇقتا يوغان بىر ئۆي تۇرغۇدەكمىش. ھە، مۇشۇ ئۆي بولسا كېرەك، دەپتۇ - دە، ئۆينىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىپتۇ. مەلىكە دادام يەنە چىققان ئوخشايدۇ دەپ، ئىشىك ئالدىغا بېرىپ قارىسا، دادىسى ئەمەس. مەلىكە ھەيران بولۇپ، ئادەمزاتنىڭ بۇ

يەرگە چىقىشى مۇمكىن ئەمەس، بۇ پەرىشتىلەردىن بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، شاھزادىنى ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن قارشى ئاپتۇ. شاھزادە قارىغۇدەك بولسا، مەلىكە ھەقىقەتەن ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، شۇنداق چىرايلىق، نازۇك بەدەن، ساھىبجامال بىر قىز، شاھزادە بىر كۆرۈش بىلەنلا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. مۇشۇنداق بىر گۈزەل قىز بىلەن بىر يەردە بولۇش مېنىڭ بەختىم، جېنىمنىڭ راھىتى ئەمەسمۇ! نېمە بولسام بولاي، بۇ قىزنى قولدىن بەرمەي، دېگەن ئويغا كەپتۇ. قىزمۇ بۇرۇندىنلا دادىسىنىڭ ھېچكىمگە كۆرسەتمەي، ئادەم بالىسى يوق بىر جايغا ئاچىقىپ قويغىنىغا ئىچى پۇشۇپ، تىت ـ تىت بولۇپ يۈرىدىكەن ۋە ئۆزىگە مۇشۇنداق بىر يىگىتنىڭ ھەمراھ بولۇشىغا تەشنا ئىكەن. شاھزادىنىڭ پەرىشتە ئەمەس، بەلكى ئادەمزات ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ قانداق كەلگەنلىكىنى ئۇقۇپ، مەلىكىنىڭ كۆڭلى خۇش بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئىككىسىنىڭ ئويلىغىنى بىر يەردىن چىقىپتۇ. بۇلارغا ھېچبىر خېمىر تۇرۇچنىڭ كېرىكى يوق، بىردەمدىلا بىر ـ بىرى بىلەن ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ، ھال ـ ئەھۋاللىشىپتۇ، مۇڭدىشىپتۇ، ئىككىسىنىڭ مۇھەببەت ئوتى تېخىمۇ ئۇلغىيىپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن شاھزادە ئېتىغا مىنىپ، بايىقى سارايغا قايتىپ چۈشۈپتۇ.

شۇ كۈنى چۈشلەر بىلەن پادىشاھ ئادەت بويىچە قىزى مەلىكىنى يوقلاپ چۈشكىلى ئاسمانغا چىقىپتۇ. پادىشاھ

ھەر كۈنى قىزىنىڭ يېنىغا چىققاندا، ئۇنى جىڭلاپ كۆ-رىدىكەن، چۈنكى پادىشاھ-نىڭ چۈشەنچىسىچە، خوتۇن كىشى ئەر كىشىگە يې-قىنلاشقاندىن كېيىنلا ئې-غىرلىقى ئاشارمىش. بۈگۈن پادىشاھ قىزىنى جىڭلىغۇ-دەك بولسا، ئادەتتىكى ئې-غىرلىقىدىن خېلىلا ئارتۇق. بۇ ئەھۋالنى ئۇققان پادىشاھ-نىڭ غەزىپى كېلىپ، كۆزلىرى پىيالىدەك، ساقاللىرى تى-كەندەك بولۇپ كېتىپتۇ، قىزىنىڭ يېنىدا بىردەممۇ ئول-تۇرماستىن دەرھال قايتىپ چۈشۈپتۇ. كۆپچىلىك بۇنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. پادىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىمۇ بۇ ئەھۋال-غا ھەيران قېلىپ، پايپاسلاپ پادىشاھنىڭ قېشىغا كىرىپ سوراپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن ئەھۋالنى بايان قىلىپ، مۇنداق بۇيرۇق بېرىپتۇ:

— بۇ ئىشقا مېنىڭ ئەقلىم يەتمىدى. مېنىڭدىن باشقا ئاسمانغا چىقالايدىغان ئادەم بارمۇ يا؟ سىلەر بىر چارە قى-لىپ مۇشۇ ئادەمنى تېزدىن قولغا چۈشۈرۈڭلار، بولمىسا ھەممىڭلارنىڭ بېشىنى ئالىمەن!

بۇ گەپنى ئاڭلىغان بىر ۋەزىر:

— خوش، پادىشاھىئالەم، بۇ خىزمەتكە بىز بېشىمىز

بىلەن تەييار. بىزدە ئەڭ ئاتاقلىق تۆت نەپەر باتۇر بار. پا-دىشاھىم، ئەگەر رۇخسەت قىلسىلا، شۇ تۆت نەپەر باتۇرنى مەلىكە ئولتۇرغان ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىغا قويساق، ئۇلارنىڭ قولىدىن ھېلىغۇ ئادەم ئىكەن، ئۇچار قۇشمۇ ئۇچۇپ ئۆ-تەلمەيدۇ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

پادىشاھ ۋەزىرنىڭ بۇ پىكرىنى ناھايىتى توغرا تېپىپ-تۇ. تۇندە بۇ تۆت نەپەر باتۇرنى ئاسمانغا ئاچىقىپ، مەلى-كىنىڭ ئولتۇرغان ئۆيىنىڭ تۆت تەرىپىگە قويۇپ، ئۆزى يېنىپ چۈشۈپتۇ. بۇ باتۇرلار پەقەت ئويغاق ۋاقتىدىلا باتۇر ئىكەن، ئۇخلاپ قالغاندا، بۇرنىدىن چىقىن كىرىپ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايدىكەن. پادىشاھ تېخى يەرگە چۈشە-چۈشمەستىنلا ھېلىقى تۆت باتۇر ئۇيقۇ دەرياسىغا غەرق بوپتۇ. شاھزادە يەنە ئۇچۇپ چىقىپ، مەلىكە بىلەن بە-خىرامان بىر كېچە قونۇپ، مۇڭدىشىپ، ئەتىسى تاڭ ئات-قاندا يەرگە قايتىپ چۈشۈپتۇ. بۇ كۈنىمۇ پادىشاھ قىزىنىڭ يېنىغا چىقىپ، قىزىنى ئادىتى بويىچە جىڭلىغاندا ئېغىر-لىقى يەنە ئارتۇق چىقىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، زادى نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قاپتۇ. بۇ چاغدا مەلىكىنىڭ بۇ ۋەقەسى پۈتۈن شەھەر ئەھلىگە يېيىلىپ، يۇرت ئىچىدە سۆز - چۆچەك بولۇپ كېتىپتۇ، پادىشاھ خىجالەتچىلىكتە قاپتۇ. ئاخىر بۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن، پاد-شاھ ۋەزىرگە يەنە قاتتىق بۇيرۇق قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، پادىشاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر، —

بىر مەلىكە ئۇلتۇرغان ئۆينىڭ ئىچى - تېشىنى ۋە ئۆيدى-
كى بارلىق جاھازلارنى قىزىل بوياق بىلەن بوياپ تاشلايلى.
ئەتىسى پۈتۈن شەھەر خەلقىنى يىغىپ تەكشۈرەيلى، ئەگەر-
دە كىمنىڭ كىيىمىدە قىزىل بوياق بولسا، شۇنى تۇتۇش
كېرەك، بۇنداق قىلمىساق ئۇنى تۇتۇش قىيىن، — دەپ
مەسلىھەت بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇنى ماقۇل كۆرۈپتۇ.

شۇ كېچىسى شاھزادە مەلىكىنىڭ يېنىغا چىقىپتۇ.
قارىسا ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە، ئۆينىڭ ئىچى - تېشى
ۋە پۈتۈن سايمانلار قىپقىزىل سىرلاقلىق. شاھزادىنىڭ
مەلىكىنىڭ يېنىدا ياتماي قايتىپ چۈشكۈسى كەلمەپتۇ،
چۈنكى مەلىكە بىلەن شاھزادە بىر - بىرىنى كۆرمىسە
كۆڭلى زادى ئارام تاپمايدىكەن، شۇڭا شاھزادە بۇ يولدا
بېشىغا كېلىدىغان مۈشكۈللۈكلەرنى ئويلاپ ئاۋارە بولماپ-
تۇ. شۇنداق قىلىپ، شاھزادە مەلىكىنىڭ يېنىدا يەنە
بىر كېچە قونۇپتۇ. ئەتىسى قايتىپ چۈشمەكچى بولۇپ
كىيىم - كېچەكلىرىگە قارىسا، كىيىمى ۋە ئۆتۈكى پۈتۈن-
لەي قىزىل بوياققا بويىلىپ كەتكەن. ئەسلىدە شاھزادىنىڭ
كىيىمىگە ئالتۇن - مەرۋايىت تۇتۇلغان بولۇپ، ئۆتۈكىنىڭ
نالىمۇ ئالتۇندىن ئىكەن. ئەگەر بۇنى تاشلىۋەتمىسە، سىر
پاش بولۇپ پادىشاھنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشى تۇرغان
گەپ، شۇڭا ئۇ كىيىمگە قىلچىلىك ئاغرىنماي، ئۇنى شۇ
يەردىلا يەرگە تاشلىۋېتىپتۇ، ئۆزى يالاڭ ئاياغ ۋە ئىچ كى-
يىملىرى بىلەن سارايغا ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.

بۇ شەھەردە بىر قىرى مويسىپىت بار ئىكەن، ئۇ ھەر
كۈنكى ئادىتى بويىچە ئەلدىن بۇرۇن تۇرۇپ، ساۋاب تېپىش
ئۈچۈن ئۆيمۇئۆي يۈرۈپ كىشىلەرنى بىر نۆۋەتتىن نامازغا
چاقىرىپ بولۇپ، ئۆزى مەسچىتكە كېلىۋاتسا، يىراقتا بىر
نەرسە ۋال - ۋۇل قىلىپ تۇرغۇدەك. بۇ نېمە بولغاي، دەپ
ئالدىراپ - تېنەپ يېقىن كېلىپ قارىغۇدەك بولسا،
شاھزادىلەر كىيىدىغان كىيىم، ئۇنىڭغا تۇتقاننىڭ ھەممە-
سى ئالتۇن - مەرۋايىت، ئۆتۈكنىڭ نالىمۇ ئالتۇن ئى-
كەن. بوۋاينىڭ خۇشاللىقى ئىچ - ئىچىگە پاتماي قاپتۇ.
ئۇ كۆڭلىدە، مېنىڭ ھەر كۈنى ئاللا يولىدا قىلغان ئەم-
گەكمىنىڭ ئەجرى بۈگۈن يەتكەن ئوخشايدۇ، بۇ خۇدايىم-
نىڭ ماڭا قىلغان ئىلتىپاتى دەپ، خۇداغا يۈز مىڭ شۈكۈر
ئېيتىپ، شۇ يەردىلا چاپان بىلەن ئۆتۈكنى كىيىپتۇ. موي-
سىپىت بۇ چاپان بىلەن ئۆتۈكنىڭ سىرىنى نەدىن بىل-
سۇن؟ شۇ خۇشاللىقىدا مەسچىتكە ھەممىدىن بۇرۇن كىرىپ
ئولتۇرۇپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بويىچە ھېچكىم-
نىڭ مەسچىتنىڭ سىرتىغا چىقىشىغا رۇخسەت قىلىنماپ-
تۇ، جامائەت ھويلىغا چىقىپ ۋەزىرنىڭ تەكشۈرۈشىدىن
ئۆتۈشكە تەييارلىنىپ تۇرۇپتۇ. بىر ۋاقىتتا ھېلىقى موي-
سىپىت مەسچىتتىن ھويلىغا چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئاجايىپ
ئېسىل كىيىملىرىنى كۆرگەن ئەل - جامائەت ھەيران
قاپتۇ ۋە ئۇنى مۇبارەكلەپتۇ. كېيىن ۋەزىر ھەممە كىشىنى
بىر - بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئاخىر مويسىپىتنىڭ

يېنىغا كېلىپ قارىسا، بۇنىڭ چاپىنىدا بوياقنىڭ ئىزى تۇرغان، شۇ هامان «جاللات!» دەپ چاقىرىپتۇ. جاللات كېلىپ ئۇنى باغلاپ ئوردىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ ۋە زىندانغا تاشلاپتۇ، تۇرلۇك قىيىن - قىستاقلار بىلەن سوراققا ئاپىرىپتۇ، ئاخىر ئۇنى ئۆلۈمگە هۆكۈم قىپتۇ. بۇ ۋەقەدىن كېيىن شەهەر خەلقى هەيرانلىققا پېتىپتۇ، ئاسمانغا چىققان ئادەمنىڭ زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆرۈشكە هەممە كىشى ئالدىراپتۇ. بۇ ئەهۋال هېلىقى شاهزادىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شاهزادىنىڭ بۇ قېرى ئادەمنىڭ ناهەق ئۆلۈمگە كېتىۋاتقانلىقىغا ۋىجدانى چىدىماي، يۈرىكىگە خۇددى بىر ئېغىر تاشنى ئېسىپ قويغاندەك تۇيۇلۇپتۇ. ئۇ شۇ هامان ياغاچ ئېتىنى قولتۇقىغا قىسىپ، يۈگۈرگەن پېتى دار ئالدىغا بېرىپتۇ، قارىسا قېرى مويسىپىتنىڭ بوينىغا ئاللىقاچان سىرتماق سېلىنغان. شاهزادە تېخىمۇ ئالدىراپ، ئۈنىنىڭ بارىچە:

— هەي جاللات، توختا! بوۋاينى ئاسما! ئۇنىڭ گۇناهى يوق، گۇناهنىڭ هەممىسى مەندە، مەلىكىنىڭ يېنىغا چىققان مەن، مەلىكە بىلەن مۇهەببەتلەشكەنمۇ مەن، ئۇنىڭ تېپىۋالغان كىيىمى مېنىڭ كىيىمىم، مېنى ئۆلتۈر، ئۇنى قويۇپ بەر! — دەپ ۋارقىراپ كەپتۇ. جاللات بۇنى ئاڭلاپ توختاپ تۇرۇپتۇ.

پادىشاھ بۇ قېرىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ئۈچۈن شەهەرنىڭ سېپىلىدا تۇرغانىكەن. جاللاتنىڭ

بوۋاينى ئۆلتۈرمەي توختاپ قالغىنىنى كۆرگەن پادىشاھ دەرھال ئەھۋالنى بىلىپ كېلىش ئۈچۈن ئىككى ياساۋۇل ئەۋەتىپتۇ. جاللات ياساۋۇلغا ئەھۋالنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، ياساۋۇللار پادىشاھقا ئېيتىپتۇ. پادىشاھ:

— ئەمىسە، شۇ يىگىت ئۆلتۈرۈلسۇن! — دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

جاللات قېرىنى قويۇپ بېرىپ، شاھزادىنى باغلىغىلى كېلىشى ھامان شاھزادە ئەپلەپ تۇرۇپ ياغاچ ئېتىغا چەبدەسلىك بىلەن مىنىپتۇ - دە، ئوقتەك ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كېتىپتۇ. جاللاتلار پايپېتەك بولۇشۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ئاچچىقىغا چىدىماي بىھوش بولۇپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. شاھزادە ئۇچقان بويىچە مەلىكىنىڭ يېنىغا چۈشۈپتۇ ۋە مەلىكىگە ئەھۋالنى بايان قىلىپ:

— ئىككىمىزنىڭ ۋەقەسى دادىڭىزغا مەلۇم بولۇپ قالدى. ئۆلۈمدىن ئاران قۇتۇلدۇم. بۇ يەردە ھايال تۇرماي قېچىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىككىمىز خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن ئاشىق - مەشۇق بولۇپ قالدۇق، مۇھەببىتىمىز كۈندىن - كۈنگە چوڭقۇرلىشىپ كەتتى، سىزدىن ھەرگىزمۇ ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ، ئەگەر خالىسىڭىز ئىككىمىز بىللە قاچايلى، — دەپتۇ.

— مەن سىز بىلەن بىرگە بولغىنىم بولغان، سىزدىن ئۆلسەممۇ ئايرىلمايمەن، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا يۈرۈڭ، ئاتقا مىنىڭ، — دەپتۇ

شاهزادە.

ئىككىسى ئاتقا مىنىپ ئۇچۇپتۇ. بۇلار ئۇچۇپ خېلى يەرگە بارغاندىن كېيىن، مەلىكە تۇيۇقسىز:

— ۋاي بولمىدى، شاھزادە، مەن كىچىك چېغىمدا ئانام ماڭا ئىككى دانە گۆھەر بەرگەنىدى، «ئەرگە تەگكەن چېغىڭدا، بىرىنى قېيناتاڭغا، يەنە بىرىنى قېينanاڭغا بەر» دەپ ئېيتقانىدى. گۆھەر ئۆيدە قاپتۇ، مەن شۇنى ئېلىۋالمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە:

— ئۇچۇپ يېرىم يولغا كەلدۇق، ئەمدى قايتىش خەتەرلىك، — دېسە، مەلىكە:

— ياق، بولمايدۇ، شاھزادە، مەن قېيناتام بىلەن قېينانامغا نېمىدەپ بارىمەن؟ بۇ ئانامنىڭ ماڭا قىلغان نەسىھەتى، — دەپ ئۇنىماپتۇ.

شاھزادە مەلىكىنىڭ دىلىنى ئاغرىتماسلىق ئۈچۈن نائىلاج رۇخسەت بېرىپ، ئۆزى بىر قوملۇق چۆل يەرگە چۈشۈپ، مەلىكىنى يولغا ساپتۇ.

پادىشاھ ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن دەرھال ئاسمانغا چىقىپتۇ، قارىسا مەلىكە يوق. پادىشاھ ھۆركىرەپ يىغلاپتۇ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرغان بىر چاغدا، قىزنىڭ ياغاچ ئاتقا مىنىپ غارقىراپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە بىر دالدا يەرگە كىرىپ مۆكۈنۈپتۇ. مەلىكە ئۆيگە كىرىشى بىلەن پادىشاھ ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، ئوردىغا ئاپىرىپ بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ.

بۇ پادىشاھتىن يىراق يەردە يەنە بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن. مەلىكىنىڭ چىرايلىقلىقى ھەققىدىكى گەپ - سۆزلەر بۇ پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندىن كېيىن، ئۆز ئوغلىغا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن بۇرۇن نۇرغۇن قېتىملاپ ئەلچى ئەۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەلىكىنىڭ دادىسى قوبۇل كۆرمىگەنىكەن. ئەمدى مەلىكىنىڭ شاھزادە بىلەن بولغان ۋەقەسى پۈتۈن شەھەر خەلقىگە تارقالغاندىن كېيىن بۇ پادىشاھقا ناھايىتى ئار كەپتۇ، ئۇ قىزى مەلىكىنى كۆزدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن، يىراقتىكى ھېلىقى پادىشاھقا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ. بۇ خەتنى ئالغان پادىشاھ بالىسىنى توي قىلىشقا جابدۇپ، بىرقانچە ۋەزىر ۋە نۇرغۇن لەشكەرلەر بىلەن داغدۇغىلىق يولغاساپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەلىكىنىڭ ئاشىقى شاھزادىدىن ئاڭلايمىز:

شاھزادە مەلىكىنى ئەنە كېلەر، مانا كېلەر، دەپ بىر كۈن ساقلاپتۇ، ئىككى كۈن، ھەتتا ئۈچ كۈن ساقلاپتۇ، قىزدىن دېرەك يوق، شاھزادە مەلىكە مەندىن يۈز ئۆرۈدى. يا بىر پالاكەتكە ئۇچرىدى، ياغاچ ئاتتىنمۇ ئايرىلدىم، بۇ چۆل - جەزىرىدە ئۆلىدىغان بولدۇم، ئۆلۈكۈم يىرتقۇچلارغا يەم بولىدىغان بولدى، دېگەن ئەندىشىگە چۈشۈپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. ئەتراپى چەكسىز كەتكەن قۇملۇق چۆل، ھەممە يەر ئېگىز قۇم تاغلىرى بىلەن قاپلانغان، ھېچ يەردىن ئادەم دىدارىنى، ھەتتاكى ئۇچار قۇشنىمۇ كۆرگىلى بولمايدىكەن.

كۆن ھەدددىن تاشقىرى ئىسسىق، قۇم تاغلىرىدىن يانغان ئىسسىقلىق خۇددى تونۇردىن چىققان يالقۇندەك ئادەمنى كۆيدۈرۈپ تۇرىدىكەن. بىر ياقتىن كۈننىڭ ئىسسىقى، بىر ياقتىن ئاچلىقنىڭ ئازابى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇسسۇزلۇقنىڭ دەردى شاھزادىنىڭ ھېچبىر ماغدۇرىنى قويماپتۇ. كەچكە يېقىن سالقىن چۈشكەندىن كېيىن شاھزادە ئورنىدىن قوزغىلىپ، سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ، دەپتىكەن، مەنمۇ بىر سەۋەب قىلىپ باقمايمۇ دەپتۇ ـ دە، بىر ئېگىز تاغنىڭ بېشىغا چىقىپ، ئادەم بار يەرنى ئىزدەپتۇ. ھېچبىر ئىنسۇجىننىڭ دىدارى كۆرۈنمەپتۇ. شاھزادە تاغدىن سىيرىلىپ پەسكە چۈشۈپتۇ. بىرھازا يول مېڭىپ ئالدىغا شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، بىر گۈزەل چىمەنزارلىق باغ تۇرغۇدەك، تۈرلۈك يەل ـ يېمىشلەر پىشىپ كەتكەن، رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، ئېرىقلاردا سۇلار شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان، بۇلبۇللار سايرىشىۋاتقان ئاجايىپ كۆڭۈللۈك بىر باغ. نەچچە كۈندىن بېرى ئاچلىقنىڭ، ئۇسسۇزلۇقنىڭ ئازابىنى چەككەن شاھزادە مېۋىلەرنى يېيىش ئۈچۈن باغقا كىرىپتۇ، لېكىن باغدا ئادەم دىدارى يوق. ئۇ بىر تۈپ شاپتۇل تۈۋىگە بېرىپ قورسىقى تويغۇچە يەپتۇ. بىرئازدىن كېيىن بىر تاتلىق ئۇيقۇ بېسىپتۇ ـ دە، شاپتۇل تۈۋىدە ئۇخلاپ قاپتۇ. ئەتىسى ئويغىنىپ ئېڭىكىنى شۇنداق سىلىغۇدەك بولسا، بىر تۇتام ئاپئاق ساقال تۇرغۇدەك. شاھزادە بۇ نېمە ۋەقە دەپ، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتىپتۇ.

ئويلاپ ـ ئويلاپ بۇنىڭ سەۋەبىنى ھېچ تاپالماپتۇ، ئاخىر شاپتۇلدىن گۇمانلىنىپتۇ، ھە، گەپ شاپتۇلدىكەن، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەگەر مەلىكە كېلىپ قالسا، مې-نىڭ مۇشۇ بىر غېرىچ ساقىلىمنى كۆرسە قانداق قىلار دەپ، ئويلا ـ ئويلا قورسىقى يەنە ئېچىپتۇ. شاپتۇلدىن يې-يىشكە قورقۇپ، بىر تۈپ نەشپۈت يېنىغا بېرىپتۇ، سار-غىيىپ پىشىپ كەتكەن نەشپۈتنى راسا تويغۇچە يەپتۇ. بىرئازدىن كېيىن بىر تاتلىق ئۇيقۇ بېسىپتۇ ـ دە، نەش-پۈت تۈۋىدە ئۇخلاپ قاپتۇ. بىر چاغدا ئويغىنىپ، كېرىلىپ ئورنىدىن تۇراي دېسە، بېشىغا بىرنەرسە يېپىشىۋالغاندەك بوپتۇ، بېشىنى سىلىغۇدەك بولسا، بىر جۈپ ئۇزۇن ھەم قوپال مۈڭگۈز تۇرغۇدەك. شاھزادە ھەيران بولۇپ، ئەمدى تۈگىشىپتىمەنغۇ، ئادە-مىلىك سۈپىتىمدىن ھايۋانلىق سۈپىتىگە كىرىپ قالدىمغۇ، مەلى-كە ماڭا قانداقمۇ قارار دەپ، داد ـ پەرياد كۆ-تۈرۈپتۇ. شۇ ئېغىر قايغۇدا غەمگە پېتىپ يەنە قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، ئۇخلاۋېتىپ بىر چۈش كۆرۈپتۇ،

چۈشىدە ھاسا تايانغان بىر ئاپئاق ساقال بوۋاي ئۇنىڭ يې-
نىغا كېلىپ، بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:
— ھەي بالام، ساڭا نېمە بالا كەلدى؟ نېمانچە مۇنداق
دەردلىك يىغلايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
شاھزادە بوۋايغا بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى
بايان قىلىپ بېرىپتۇ. بوۋاي:
— يىغلىما، بالام، ھېچ ۋەقەسى يوق، سەن بۇ باغنىڭ
سىرىنى بىلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن مۇشۇنداق بولۇپ قاپسەن.
بۇ باغدىكى مېۋىلەرنى يېيىش شەرتى شۇكى، دەرەختىكى
مېۋىلەرنى يەرگە چۈشۈپ قاق بولۇپ قالغانلىرى بىلەن
قوشۇپ يېسەڭ ھېچنېمە بولمايدۇ. ھېلىمۇ كېرەك يوق.
سەن ئەمدى قاقلىرىنى يېگىن، شۇ چاغدا ساقال بىلەن
مۈڭگۈزلىرىڭ دەرھال چۈشۈپ كېتىدۇ. بالام، سەن ھەر-
گىز بۇ يەردە ياتما، بۇ يەردىن تېزرەك كەتكىن. بۇ دىۋى-
لەرنىڭ بېغى، ئۇلار ھازىر ئۇخلاۋاتىدۇ، بىر ئۇخلىسا ئۈچ
كېچە - كۈندۈز ئۇخلايدۇ. ئەگەر بۇگۈنلا بۇ يەردىن كەت-
مىسەڭ، دىۋىلەر سېنى تىرىك قويمايدۇ. بۇ مېنىڭ ساڭا
نەسىھەتىم، — دەپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.
شاھزادە چۆچۈپ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قارىغۇدەك بولسا
چۈشى، ئەتراپىغا قارىسا ھېچبىر ئادەم دىدارى يوق. بىرئاز
تۇرۇپ چۈشىدە كۆرگەن بوۋاينىڭ سۆزىنى ئېسىگە كەلتۈ-
رۇپ، دەرھال شاپتۇل ۋە نەشپۈت شېخى تۈۋىگە چۈشۈپ
قالغان قاقلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ يەپتۇ. راست دېگەندەك،

ساقال بىلەن مۆڭگۈزلىرى دەرھال يوقىلىپ، شاھزادە يەنە بۇرۇنقى چىرايلىق يىگىت سۈپىتىگە كەپتۇ. بۇۋايىغا يۈز مىڭ غايىبانە رەھمەتلەرنى ئوقۇپ، بۇ يەردىن دەرھال كېتىشنى ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تال - چىۋىقلارنى سۇندۇرۇۋېلىپ بىر دانە چوڭ سېۋەت توقۇپتۇ - دە، ئۇنىڭ يېرىمىغا دەرەختىكى پىشقان شاپتۇل، نەشپۈتلەرنى، يېرىمىغا ئۇنىڭ قاقلىرىنى قاچىلاپ يولغا راۋان بوپتۇ. باغدىن چىقىپ قارىسا، يەنە چەكسىز كەتكەن باياۋان، كۈنچىقىش قايسى، كۈنپېتىش قايسى پەرق ئەتكىلى بولمىغۇدەك، ئۆزىنىڭ ئۆيى قەيەردە قالدى، مەلىكىنىڭ شەھىرى قەيەردە قالدى بىلمىگۈدەك. ئاخىر تەۋەككۇل قىلىپ ئۇدۇل كەلگەن يولغا راۋان بوپتۇ. قورسىقى ئاچسا شاپتۇل بىلەن نەشپۈتتىن يەپ، ئۇيقۇسى كەلسە ئاسماننى يېپىنچا، يەرنى سېلىنچا قىلىپ يېتىپ - قوپۇپ يولنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، يەتتە كېچە - كۈندۈز چۆل - باياۋان ئىچىدە تېنەپ، ئاخىر بىر چوڭ تاغقا ئۇلىشىپتۇ. تاغ ئىچىدىمۇ بىرنەچچە كۈن يۈرۈپ، تاغدىن ئېشىپ چۈشۈپ، بىر چوڭ يولغا چىقىپتۇ. شاھزادە چوڭ يولغا چىقىپ قالغاندىن كېيىن چوڭ بىر تىنىۋېتىپ، ھەرنېمە بولسىمۇ ئادەم بار يەرگە يېقىنلىشىپتىمەن، بۇ يەردە ئولتۇرۇپ بىر ھاردۇق ئېلىۋالاي، ئاڭغىچە بىرەر يولۇچىمۇ ئۆتۈپ قالار، مەن شۇلاردىن بۇ يەرنىڭ نەلىكىنى بىلىۋالارمەن دەپ، سېۋىتىدىكى شاپتۇل بىلەن نەشپۈتتىن يەپ، ھاردۇق ئېلىپ ئول-

تۇرۇپتۇ. ئاردىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەيلا بىر توپ كارۋان يېتىپ كەپتۇ. شاھزادە ئۇلاردىن كۈنچىقىشقا ماڭسا ئۆز يۇرتىغا، كۈنپېتىشقا ماڭسا مەشۇقى مەلىكىنىڭ يۇرتىغا بارىدىغانلىقىنى سوراپ بىلىۋاپتۇ. ئۇ «يولۇاس ئىزىدىن يانماس، يىگىت سۆزىدىن» دەپتىكەن، مەنمۇ مۇشۇ يولدىن يانماي، بىر ئىلاج قىلىپ مەلىكە بىلەن ياغاچ ئاتنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئاندىن يۇرتۇمغا قايتاي دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، چوڭ يولغا چۈشۈپ كۈنپېتىشقا قاراپ يەنە مېڭىپتۇ. بىر ـ ئاز ماڭغاندىن كېيىن ئارقىغا قارىسا، بىر توپ ئادەم ئات ـ لىرىنى ئويناتقان ھالدا چاڭ ـ توپىلارنى توزۇتۇپ، بىر خىل ھەيۋەت بىلەن كېلىۋاتقۇدەك، يېقىن كەلگەندىن كې ـ يىن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىرقانچە مەپىمۇ كۆرۈنۈپتۇ. ئالدىدىكى بىر مەپە شۇنداق چىرايلىق ياسالغانكى، پال ـ پۇل قىلىپ تۇرغان نۇرى ئادەمنىڭ كۆزىنى چاقىدىكەن، ئۇنى تۆت ئات ئۇچقاندەك سۆرەپ كېلىۋاتقان. مەپىنىڭ ئىچىدىكى مەلىكىنىڭ دادىسى ئەۋەتكەن خەتكە بىنائەن مە ـ لىكىنى ئالغىلى كېتىۋاتقان شاھزادە، ئاتلىقلار بولسا، ئۇ شاھزادىنى ھىمايە قىلىپ كېتىۋاتقان ۋەزىر ۋە ياساۋۇللار ئىكەن.

ئۇلار شاھزادىنىڭ يېنىغا كەلگەندىن كېيىن، ۋەزىر قوپاللىق بىلەن ۋارقىراپتۇ:

— ھەي بالا، بۇ يەردە نېمە سېتىپ يۈرىسەن؟

— مەن ھېچ نەرسە ساتمايمەن! — دەپتۇ شاھزادە.

— بىرنەرسە ساتمىساڭ سېۋىتىڭدىكى نېمە ئۇ؟ بۇ-نىڭدا شاپتۇل، نەشپۈتلەر تۇرىدىغۇ! — دەپتۇ ۋەزىر سې-ۋەتتىكى شاپتۇل، نەشپۈتنى ئىشارەت قىلىپ.

— ھە، ئۆزۈمگە كېرەك - دە، — دەپتۇ شاھزادە. ۋەزىر شاھزادىنىڭ بۇ گېپىگە سەل رەنجىگەندەك بولۇپ:

— ھوي، نېمە بۇنداق ئاتىكاچى نېمىسەن؟! بىرنەچ-چىنى سېتىپ بەرسەڭ بولمامدۇ؟! بىز يول يۈرگىلى بىر-نەچچە كۈن بولدى، كۈن ئىسسىق، بىزنىڭ شاھزادە ئۇس-سۇزلۇقتا چىدىماي قالدى. بۇ نېمەڭنى بىز يېمەيمىز، شاھزادە يەيدۇ، شاھزادە! — دەپتۇ. سېۋەت كۆتۈرگەن شاھزادە:

— ياق، مەيلى كىم يېسۇن، ساتمايمەن. بۇ مېنىڭ يولدا يەيدىغان ئوزۇقۇم. ئۆزۈڭلار كۆرۈۋاتىسىلەر، بۇ پا-يانسىز چۆللۈكتە تاش بىلەن قۇمدىن باشقا نەرسىنى تاپ-قىلى بولمايدۇ. سىلەرغۇ ئات بىلەن، مېنىڭ ئىككى پۇ-تۇمدىن باشقا نېمەم بار؟ قاچان بىر مەنزىلگە يېتىپ بارغۇچە ئاچلىقتا ئۆلمەنمۇ؟! — دەپتۇ. شۇ ئارىدا مەيد-دە ئولتۇرغان شاھزادە ۋەزىرگە:

— تېز ئەكەل شاپتۇل بىلەن نەشپۈتنى! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ۋەزىر ئۆز شاھزادىسىنىڭ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ، دەرھال يېنىدىن بىر تىللانى ئېلىپ سېۋەت كۆ-تۈرگەن شاھزادىگە تەڭلەپتۇ. ئاڭغىچە بۇ شاھزادە بۇلارنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، نەگە، نېمە ئۈچۈن كېتىۋاتقانلىقىنى

بىلىپتۇ. بىلگەندىن كېيىن، ئۆز يۈرىكىدىكى ھەسرىتىنى بىلدۈرمەستىن تىللانى ئېلىپ، ھېلىقى شاپتۇلدىن ئىككى دانە، نەشپۈتتىن ئىككى دانە بېرىپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ قېقىدىن بەرمەپتۇ. مەيدىكى شاھزادە شاپتۇل بىلەن نەشپۈتنى قولىغا ئېلىش بىلەن ئاغزىغا موكلا ساپتۇ ـ دە، يولىغا راۋان بوپتۇ، بىرئازدىن كېيىن غەرق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن شاھزادە ئويغىنىپ ئېڭىكىنى سىلىسا، بىر غېرىچتەك ئاق ساقال، بېشىنى سىلىسا، بىر غېرىچ قوش مۈڭگۈز تۇرغۇدەك. شاھزادە چۆچۈپ كېتىپ مەيىنى دەرھال توختىتىپتۇ، ۋەزىر، ياساۋۇللارمۇ دەرھال ئاتتىن چۈشۈپ، مەيىنىڭ يېنىغا كېلىشىپتۇ. مەيگە قارىغۇدەك بولسا، شاھزادىنىڭ ئورنىدا ئادەم دېسە ئادەم ئەمەس، ھايۋان دېسە ھايۋان ئەمەس، خۇددى جىن ـ ئالۋاستىدەك بىر سەت نەرسە ئولتۇرغۇدەك. بۇلارمۇ قورقۇپ كېتىپتۇ، بۇنىڭ نېمە ۋەقە ئىكەنلىكىگە ھېچ ئەقلى يەتمەپتۇ. شۇ ئارىدا ھېلىقى شاھزادىمۇ ئارقىدىن پىيادە يېتىپ كەپتۇ. ۋەزىر يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سەن بىزگە بايا سېتىپ بەرگەن نېمە ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە ھېچ ھودۇقماستىن:

— نېمە بولماقچى، نەشپۈت بىلەن شاپتۇل! — دەپتۇ.

— قانداق شاپتۇل ئۇ؟ نەشپۈتچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىر.

— قانداق بولاتتى، شاپتۇل شېخىدا پىشقان شاپتۇل، نەشپۈت شېخىدا پىشقان نەشپۈت - دە!

— ئەمسە شاھزادە يېگەندىن كېيىن ساقال بىلەن مۈڭگۈز چىقىپ قالدىغۇ؟

شاھزادە مەينىڭ يېنىغا كېلىپ مەيدىكى شاھزادىنىڭ تەلەتىنى كۆرۈپ، سالماقلىق بىلەن:

— مېنىڭ كېچە - كۈندۈز يەپ كېلىۋاتقىنىم مۇشۇ نەشپۈت بىلەن مۇشۇ شاپتۇل، نېمە ئۈچۈن بۇ ساقال بىلەن مۈڭگۈز ماڭا چىقمايدۇ، — دەپ بىر ئاز ئويلىنىپتۇ، ئاندىن بىرنەرسە دەرھال يادىغا كەلگەندەك سۆزىنى داۋام قىپتۇ، — شاھزادە شاپتۇل بىلەن نەشپۈتنى يەپ بولغاندىن كېيىن ئۇخلاپمۇ قالدىمۇ؟

ئولىشىپ تۇرغانلار بىر ئېغىزدىن:

— ھە - ھە، ئۇخلاپ قالغانىدى، — دەپتۇ.

— مانا بۇنىسى بولماپتۇ - دە! بۇنى ئەمدى كىمدىن كۆرگىلى بولىدۇ؟ بۇ چۆللۈكتە ھېلىغۇ شاپتۇل بىلەن نەشپۈت ئىكەن، ھەرقانداق تاماق يېگەن كىشىمۇ ئۇخلىسا بولمايدۇ، بىر نەرسىنى يەپ بولۇپ، ئۇنى ياخشى سىڭدۈرمەيلا ئۇخلاپ قېلىش خاتا! ئۇخلىغاندىن كېيىنلا مۇشۇنداق بولۇپ قالىدۇ، بۇرۇنمۇ نۇرغۇن ئادەملەر مۇشۇنداق بولۇپ قالغان، سىلەر بۇ ئىشتىن خەۋەرسىز ئىكەنسىلەر - دە! — دەپتۇ شاھزادە. بۇنى ئاڭلاپ ھەممىسى باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ:

— شۇنداق، بىز بۇ ئىشتىن خەۋەرسىز، — دېيىشىپتۇ.

سېۋەت كۆتۈرگەن شاھزادە بۇلارنى راسا بابلىغىنىغا خۇش بولۇپ بەكمۇ كۈلگۈسى كەپتۇ، لېكىن چاندۇرماسلىق ئۈچۈن كۈلكىسىنى ئىچىگە بېسىپ تۇرۇپتۇ. ۋەزىر، ياساۋۇللارنىڭ ئىچىدە تالاش - تارتىش بولۇپ كېتىپتۇ، بىرقانچىلىرى: «شاھزادە بۇ قىياپەت بىلەن مەلىكىنى ھەرگىز ئالالمايدۇ، ئەمدى مۇشۇ يەردىن قايتىشىمىز كېرەك» دېسە، بەزىلىرى: «بىز شاھزادىنى بۇنداق قىلىپ قويۇپ قايتساق پادىشاھقا نېمە دەيمىز؟ بىر ئىلاج قىلىپ ساقايتىشىمىز لازىم» دېيىشىپتۇ. شاھزادە ئۆزىمۇ قايتىشقا ئۇنىماي:

— نەچچە يىلدىن بېرى قولغا كەلتۈرەلمەي، مىڭ بىر مۇشەققەتتە قولۇمغا كەلتۈرمەكچى بولغان قىزنى تاشلاپ نەگە بارىمەن؟! قانداقلا بولسۇن شۇ قىزنى ئەكېتىشنىڭ چارىسىنى قىلىڭلار، — دەپتۇ. ئاخىر ۋەزىر شاھزادىگە:

— ئەمدى باشقا ھېچقانداق چارە يوق. ئارىمىز-

دىن بىر چىرايلىقراق يىگىتنى تېپىپ، ئۇنى شاھزادىلەر-
چە كىيىندۈرۈش كېرەك. مەلىكىنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئۆز
يۇرتىمىزغا بارغاندىن كېيىن ئۇنىڭ جانابلىرىغا كۆنمەيدى-
غان ئىلاجى يوق، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ، بۇ پىكىر
شاھزادىگە بەكمۇ يېقىپتۇ ۋە شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇق بې-
رىپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن مەلىكىگە يارىغۇدەك
يىگىت تېپىلماپتۇ، ھېچقايسىنىڭ چىرايى شاپتۇل ساتقان
شاھزادىچىلىك يوق ئىكەن. ئۇلار ئاخىر شاپتۇل ساتقان
شاھزادىنى ئالدىماقچى بوپتۇ-دە، ۋەزىر ئۇنىڭغا مەقسەتنى
ئېيتىپتۇ. بۇ گەپ شاھزادىگە راسا ياقىقان بولسىمۇ، لېكىن
چېنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن:

— ئۆز ئىشىڭلار ئىكەن، ئۆزۈڭلار قىلىڭلار، مەن
بولسام ئوقەت قىلىپ جان بېقىپ يۈرگەن بىر يولۇچىمەن.
مېنى ئۇنداق خىجىل قىلماي، كېتىشىمگە رۇخسەت بې-
رىڭلار، — دەپ ئۇنىماي تۇرۇۋاپتۇ. ۋەزىر كۆپ يالۋۇرۇپ-
تۇ، شاھزادە ئۇنىماپتۇ. ئاخىر ۋەزىر پۇل بىلەن ئالدىماق-
چى بولۇپ، يېنىدىن بەش تىللا ئېلىپ تەڭلەپتۇ، يەنە ئۇ-
نىماپتۇ، يەتتە تىللا بېرەي دەپتۇ، شاھزادە ئاران ئۇناپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار بۇ شاھزادىنى كىيىندۈرۈپ مە-
يىگە ساپتۇ، مەيدىكى شاھزادىنى باشقا مەيىگە سېلىپ،
يۈزىگە چۈمبەل يېپىپ، مۆڭگۈزىنى بىر پارچە رەخت بىلەن
ئوراپ قويۇپتۇ ھەم ۋەزىر ئۇنىڭغا شەھەرگە بارغاندا ئۆيدىن
سىرتقا چىقماي ئولتۇرۇشنى ئۇقتۇرۇپتۇ.

قۇدا بولىدىغان پادىشاھ، بۈگۈن شاھزادە كېلىدۇ دەپ، پۈتۈن ۋەزىر - ئۆلىمالىرى بىلەن شەھەر ئەھلىنى قوز-غاپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ، قارىسا، قىزنى ئالىدىغان شاھزادە ئاجايىپ كېلىشكەن بىر يىگىت ھەم تويغا دەپ راسلاپ كەلگەن پۇل - ماللىرى ھەددى - ھېسابسىز ئىد-كەن. بۇنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىپتۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن، قىزى توغرىسىدا غەم - ئەندىشىگە قاپتۇ. قىزنىڭ چاتىقى ئاشكارا بولۇپ قالماس-لىقى ئۈچۈن تويىنى چاپسانراق ئۆتكۈزۈپ، شاھزادىنى پاتراق يولغا سېلىشقا ئالدىراپتۇ، نۇرغۇن پۇل - مالنى سەرپ قىلىپ، تويغا تېزدىن تەييارلىق كۆرۈپتۇ ۋە يەتتە كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ.

توي كۈنى قىزىلار بىر يەردە، ياشلار بىر يەردە بوپتۇ. ھەممە مېھمانلار كېچە - كۈندۈز مەشرەپ ۋە ئويۇن - تا-ماشىلار بىلەن بوپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ ئوي - پىكرى قىزى بىلەن شاھزادىدە قاپتۇ، تىنماي باشقىلاردىن قىزى بىلەن يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ تۇرۇپتۇ. قىز تويىنىڭ ئالتىنچى كۈنىگىچە يۇزىدىن چۈمبەلنى ئالماي، تامغا قاراپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. باشقىلار ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيد-تىپ ۋە قوشاق توقۇپ ئولتۇرسا، قىز ئۆزىنىڭ سۆيگەن يارى بولغان شاھزادىنى ئويلاپ يىغلاپتۇ. بۇ ئەھۋالنى پا-دىشاھ ئاڭلاپ تېخىمۇ غەمگە چۈشۈپتۇ، پۈتى كۆيگەن تو-خۇدەك بىر يەردە تۇرالماي قاپتۇ. تويىنىڭ ئاخىرقى كۈنى

كۆپچىلىك بۇرۇنقىدەك يەنە ئۆز ئويۇن ـ تاماشىسى بىلەن بولۇپ قالغاندا، شاھزادە مەلىكىگە ئۆزىنى ئاشكارا قىلىش-نى ئويلاپ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاغزىنى يېقىپ، ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بوش ئاۋاز بىلەن ئېيتىپتۇ. مەلىكە ئاۋۋال ئىشەنمەپتۇ، كېيىن چۇمبىلىنى ئاستا ئېچىپ قا-رىغۇدەك بولسا، دېگەندەك ئۆزىنىڭ سۆيگەن يىگىتى ئى-كەن. مەلىكە ئوڭۇمۇ ـ چۇشۇمۇ دەپ، خۇشاللىقىدىن ئولتۇرالماي قاپتۇ. شاھزادە باشقىلارنىڭ، خۇسۇسەن پادى-شاھنىڭ تۇيۇپ قالماسلىقى ئۇچۇن، مەلىكىنىڭ تاقەت قى-لىپ ئولتۇرۇشىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكىمۇ چاندۇرماسلىققا تىرىشىپتۇ. شاھزادە پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قىزغا ئۆزى-نىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەتە پادىشاھ بىزنى يولغا سالىدۇ، ئەگەر بىز سىزنى ئالغىلى كەلگەن شاھزادىنىڭ يۇرتىغا بارىدىغان بولساق، سىز ئۇ چاغدا شۇنىڭ ئەمرىدە بولۇپ قالىسىز، مېنى بولسا، بۇ يۇرتتىن ھەيدەيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن، بىز ھازىردىن باشلاپ قانداق قىلىپ بولسۇن قۇتۇلۇشقا تىرى-شايلى. بۇنىڭ ئامالى قېچىش. قېچىش ئۇچۇن ياغاچ ئات كېرەك. سىز ئەتە «دادام ياغاچ ئاتنى بەرمىسە بارمايمەن» دەپ تۇرۇۋېلىڭ. دادىڭىز ھەرقانداق ئۇسۇل بىلەن قورقۇت-سىمۇ چىڭ تۇرۇڭ، سىزنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ. ياغاچ ئات قولغا كەلمىسە، بىزنىڭ ئايرىلغىنىمىز ئايرىلغان.

مەلىكە بۇنى جان ـ دىلى بىلەن ئورۇنداشقا ۋەدە بېرىپتۇ.

بۇ كۈنى توي بەك قىزىپتۇ، ھەممە كىشىنىڭ دىققىتى قىز بىلەن يىگىتنىڭ مۇھەببىتىدە بوپتۇ. قىزنىڭ ئەھۋا ـ لىنى ئۇقۇشقا كەلگەن يەڭگە موماي بۇ ئىككىسىنىڭ بۇنداق كۆڭۈللۈك ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، دەررۇ بېرىپ پا ـ دىشاھقا ئېيتىپتۇ، بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئارام تېپىپتۇ.

تاڭ ئېتىپتۇ. ئەتىگەندىلا ھەممە مېھمانلار شاھزادە بىلەن مەلىكىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن تەييارلىنىپتۇ. شاھزاد ـ نىڭ ئېتىنى توقۇپ، مەپىلىرىنى قېتىپ تەييارلاپ بوپتۇ. ھەممىسى مەلىكىنىڭ چىقىشىغا قاراپ تۇرۇپتۇ، لېكىن مەلىكە چىقماپتۇ. مېھمانلار بۇ ئەھۋالغا ھەيران بوپتۇ. پا ـ دىشاھ مەلىكىنىڭ چىقماي تۇرۇۋېلىپ، مېھمانلارنى ساقلى ـ تىپ قويغىنىغا بەك خاپا بوپتۇ، چۈنكى مېھمانلارنىڭ ئى ـ چىدە باشقا ئىقلىملاردىن كەلگەن مېھمانلارمۇ بار ئىكەن، پادىشاھ شۇلاردىن بەك ئۇيىلىپتۇ. دەرھال ئۇ بىر كېنى ـ زەكنى كىرگۈزۈپتۇ. كېنىزەك چىقىپ، پادىشاھقا:

ــ پادىشاھىئالەم، مەلىكىنىڭ چىقماسلىقىدا بىر سەۋەب بار ئىكەن، ــ دەپتۇ.

ــ ھە، نېمە سەۋەب ئىكەن؟ ــ دەپ سوراپتۇ پاد ـ شاھ.

ــ دادام ياغاچ ئاتنى قوشۇپ بەرمىسە بارمايمەن، دەي ـ

دۇ، — دەپتۇ كىنىزەك.

پادىشاھ دەرھال غەزەپكە كېلىپ، «جاللات !» دەپ ۋارقىراپتۇ. جاللاتلار شۇ ھامان پادىشاھنىڭ ئالدىغا ھازىر بوپتۇ. پۈتۈن مېھمانلار بۇ ئىشقا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قاپتۇ. ئاخىر چەتتىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ بىرى پادىشاھقا تەسەللى بېرىپ:

— قويسىلا، پادىشاھ، بۇنىڭغا ئانچە خاپا بولۇشنىڭ ھاجىتى يوق، ياش باللار ئويۇنغا ئامراق بولىدۇ، ئىچى پۇشقاندا ئويناپ كۆڭلىنى ئاچار، سورىغان نەرسىسىنى بەرسىلە، — دەپتۇ.

پادىشاھ مېھمانلارنىڭ يۈز - خاتىرسى ئۈچۈن ياغاچ ئاتنى نائىلاج مەلىكىگە بېرىپتۇ، ئاندىن داغدۇغا بىلەن قىز - يىگىتنى يولغا سالپتۇ.

ئۇلار بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپ، مۆڭگۈزلۈك شاھزادىنىڭ يۇرتىغا يېقىنلىشىپتۇ، لېكىن قېچىشنىڭ پەيتىنى تاپالماپتۇ. ئەگەر ئوردىغا كىرىپلا قالسا، ئىش چاتاق. شاھزادە يەنە مەلىكىگە:

— سىز ئوردىنىڭ ئالدىغا بارغاندا، ئۆز قولۇم بىلەن يەتتە تەخسە تىللانى كۆپچىلىكنىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ چاچمىسام، ئوردىغا كىرمەيمەن دەڭ، ئۇلار نائىلاج تىلىكىڭىزنى قوبۇل قىلىدۇ. تىللانى ئاچىققاندا يەرگە چېچىڭ، ئاندىن ئوردىدىكى شاھزادىدىن تارتىپ پۈتۈن ۋەزىر، ئۆلىمالارغىچە چىقىپ تەرسۇن دەڭ. ئۇنىمۇ قىلماي ئىلاج

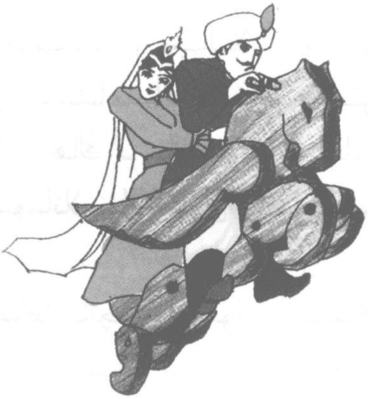

يوق. ئۇلار تىللا بىلەنلا بولۇپ كەتكەندە، ياغاچ ئاتقا مىنىپ قاچىمىز، — دەپ گەپ ئۆگىتىپتۇ.

دەل ئوردا ئالدىغا كەلگەندە، مەلىكە شاھزادىنىڭ دېگىنى بويىچە تەلەپ قويۇپتۇ، ئوردىدىكىلەر نائىلاج ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار تىللا تېرىش بىلەن بولۇپ كەتكەندە، شاھزادە بىلەن مەلىكە ياغاچ ئاتقا مىنىپتۇ ـ دە، ئاتنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى بىر بۇراپ ئاسمانغا ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ھېلىقى ئادەملەر بولسا ھەيران بولۇپ ئاسمانغا قارىغىنىچە قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككىسى شاھزادى-

نىڭ يۇرتىغا سالامەت ئۇچۇپ كەپتۇ.

پادىشاھ ئۆز ئوغلىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، كېچە - كۈندۈز ئاھ ئۇرۇپ سەۋدايى بولۇپ قالغانىكەن. بۇنىڭ ھەممىسىنى ياغاچ ئاتنى ياسىغان ياغاچچىدىن كۆرۈپ، ئۇنى زىندانغا تاشلاپتۇ، ئاخىر شەھەردىكى چوڭ دەرۋازىغا مىخ-لىماقچى بوپتۇ. شاھزادىنىڭ بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەن كۈنى ھېلىقى ياغاچچىنى دەرۋازىغا مىخلاش ئۈچۈن ئېلىپ ماڭغان ۋاقىتقا توغرا كەپتۇ. شاھزادە كېلىپلا دادىسىدىن ياغاچچىنى سوراپتۇ، ئاندىن ياغاچ ئاتنىڭ خاسىيىتىنى، بۇ ئات بولمىسا نۇرغۇن ئىشنى كۆرەلمەيدىغانلىقىنى، شۇنىڭ-دەك بۇنداق چىرايلىق، ئەقىللىق بىر مەلىكىگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ، ئۇ يەنە ياغاچچىغا ئىنئام بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. دادىسى شاھزادىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ياغاچچىنى ناھەق جازالىغان-لىقىغا بەك خىجىل بوپتۇ ۋە شاھزادىنىڭ تەلىپى بويىچە دەررۇ ياغاچچىنى ئازاد قىپتۇ. شاھزادە شۇ ھامان ياغاچچى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنى ئوردىغا ئەكىرىپتۇ. پادىشاھ ياغاچ-چىدىن كۆپ ئەپۇ سوراپتۇ ھەم نۇرغۇن پۇل ئىنئام بې-رىپ، ھۈنىرىنى تېخىمۇ تاكامۇللاشتۇرۇشقا دەۋەت قىپتۇ. پۈتۈن يۇرتقا شاھزادە بىلەن مەلىكىنىڭ قىرىق كېچە - كۈندۈز توينى قىلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ قېرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئوغلىغا ئۆز تەختىنى ئۆتۈنۈپتۇ.

ھورۇن

بۇرۇنقى زاماندا شەيدۇللا ئىسىملىك بىر ھورۇن ئۆت-كەنىكەن، ئۇ ئەتىگەندىن كەچكىچە ئاچ يۈرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ خۇدادىن يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك تىلەپ كېلىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. بىر شورلۇققا كەلگەندە ئالدىغا بىر بۆرە ئۇچراپتۇ.

— ھەي شەيدۇللا، — دەپتۇ بۆرە ئۇنىڭغا، — نەگە ماڭدىڭ؟

— خۇدادىن يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك تىلىگىلى ماڭدىم، — دەپتۇ شەيدۇللا.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ بۆرە، — يەتتە يىلدىن بۇيان قورسىقىم ئاغرىپ زادىلا ئارام بەرمەيۋاتىدۇ، شۇنىڭ داۋاسىنى سوراپ كەلسەڭ.

شەيدۇللا بۆرىگە ۋەدە بېرىپ، يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. بىر يەرگە بارغاندا، بىر تۈپ ئالمىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ بىرئاز دەم ئالماقچى بوپتۇ.

— شەيدۇللا، نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپتۇ ئالما زوۋانغا

كېلىپ. شەيدۇللا ئۇنىڭغا ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ.

— ھەر يىلى ئەتىيازدا چېچەكلەيمەنۇ، مېۋە بېرەلمەيۋاتىمەن، شۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاچ كەلسەڭ، — دەپتۇ ئالما.

شەيدۇللا ئۇنىڭغىمۇ ۋەدە بېرىپ، يولىنى داۋام قىپتۇ. ئۇ بىر كۆل بويىغا كەپتۇ.

— ھەي شەيدۇللا، نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپتۇ بىر بېلىق سۇدىن بېشىنى چىقىرىپ.

شەيدۇللا ئۇنىڭغىمۇ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ياخشى گەپكەن، — دەپتۇ بېلىق، — يەتتە يىلدىن بۇيان گېلىم ئاغرىۋاتىدۇ، داۋاسىنى سورىغاچ كەلسەڭ.

شەيدۇللا ئۇنىڭغىمۇ ۋەدە بېرىپ، يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، بىر چاغدا ئالدىدا بىر تاغ كۆرۈنۈپتۇ، يېقىن بارسا، تاغ باغرىدىكى بىر غاردىن:

— توختا! نەگە بارىسەن؟ — دېگەن ئاۋاز كەپتۇ.

— خۇدادىن يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك تىلىگىلى.

— تىلىگىنىڭنى بەردىم، — دېگەن سادا كەپتۇ يەنە بىر غاردىن.

شەيدۇللا: «تىلىكىم ھەل بولدى» دەپ، خۇشال بولۇپ، شۇ ھامان كەينىگە يېنىپتۇ.

— ھەي شەيدۇللا، — دېگەن ئاۋاز كەپتۇ يەنە غاردىن، — سەن ۋەدەڭدە تۇرمىدىڭغۇ؟

— مەن، مەن... راستىنلا ئېسىمدىن چىقىرىپ قويۇپتىمەن! — دەپتۇ شەيدۇللا دۇدۇقلاپ ۋە بۆرە، ئالما، بېلىقنىڭ تەلىپىنى ئېيتىپتۇ. غاردىن بۇنىڭ ھەممىسىگە جاۋاب كەپتۇ.

شەيدۇللا يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەكلەرنى ئالغىلى ئالدىراپ كېتىۋاتسا، بېلىق ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— مېنىڭ كېسىلىمگە داۋا بارمىكەن؟

— باركەن، — دەپتۇ شەيدۇللا خۇشياقماسلىق بىلەن، — گېلىڭغا بىر گۆھەر تۇرۇپ قالغانىكەن، شۇنى ئېلىۋەتسەڭ دەرھال ساقىيىدىكەنسەن.

— شۇ گۆھەرنى سەن ئېلىپ، مېنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويساڭ.

— خۇدايىم مېنىڭ تىلىگىنىمنى بەردى، — دەپتۇ شەيدۇللا، — سەن ئۇنىڭ چارىسىنى ئۆزۈڭ قىل، مەن ئالدىرايمەن.

ئالدىراش كېتىپ بارغان شەيدۇللادىن ئالما سوراپتۇ:

— مېنىڭ ئىشىمنى سورىغاچ كەلگەنسەن؟

— تۈۋىڭگە كۆمۈلگەن بىر كوزا تىللانى ئېلىۋەتسەڭ چېچىكىڭ تۆكۈلۈپ كەتمەيدىكەن.

شەيدۇللا ئالمىنىڭ: «تىللانى سەن ئېلىۋال، مەنمۇ ئىنسانلارغا ئاز - تولا مېۋە بېرەي» دەپ، يالۋۇرۇشلىرىغا پىسەنتمۇ قىلماي كېتىۋېرىپتۇ. بىر يەردە ئۇنىڭغا بۆرە ئۇچرىشىپ سوراپتۇ:

— مېنىڭ كېسىلىمنىڭ داۋاسىنى سورىغاچ كەلدىڭمۇ؟

— سەن ھورۇن ئادەمنىڭ گۆشىنى يېسەڭ ساقىيىدىكەنسەن.

شەيدۇللا بۆرىگە بىلىق، ئالىملار توغرىسىدىكى گەپنىمۇ ئەزمىلىك بىلەن دەپ بېرىپتۇ. بۆرە غەزەپلىنىپ:

— دۇنيادا سەندىنمۇ ھورۇن ئادەم بولمىسا كېرەك، — دەپتۇ ۋە بىر ئېتىلىپلا كېلىپ شەيدۇللانى يەۋېتىپتۇ.

ISBN 978-7-228-10807-7
9 787228 108077 >
定价:4.50元